

TOPLUM KALKINMASI ÖRNEKOLAY ARAŞTIRMASI KONUSUNDA BİR DENEME (İkinci Bölüm)*

Doç. Dr. Cevat GERAY

ÖRNEKOLAY No. 12

Kamberli Köyünde Halk - Devlet Birliği **

1963 yılında başlatılan toplum kalkınması deneme çalışmaları, Hatay ilinin Altınözü ilçesinde hızla yayılırken Kamberli köyündeki gelişmeler bütün ilçede geniş yankılar uyandırmıştır. Kamberli köyündeki ilk kıvılcım, Kaymakamla birlikte yetkili memur ve uzmanların köyü ziyaretiyle başladı. İlgililer, toplum kalkınmasının halk ile köylünün el ele vermesi demek olduğunu köylüye açıkladılar. Kaymakam «bir kanadı olmayan ya da sakat bulunan bir kuş uçamazsa, devletle köylü işbirliği etmezse köyde kalkınma olmaz» diyordu. «Toplum kalkınmasını bir kuşa benzetirsek, bunun bir kanadını köylünün gücü, öteki kanadını da devletin gücü teşkil eder».

Memur ve uzmanların katılmasıyla köyde yapılan toplantıda köyün sorunları ortaya atıldı, öncelik sıraları tartışıldı ve bunların sırayla ele alınması kararlaştırıldı. Ama, bu işleri sadece muhtar ve ihtiyar kurulu gerçekleştiremezdi. Zaten, köyde bunların yanında, sözü dinlenen, köylüyü ardından sürükleyen öbür önderler, yaşlı kişiler de vardı. Bu nedenle, hem bunlardan hem de muhtar ve ihtiyar kurulu üyelerinden meydana gelen bir toplum kalkınması kurulu kuruldu. Bunda öğretmen, imam da yer alıyordu. Bu kurulun ilk görevi, Kamberli köyünün çözülmesi gereken sorunlarının neler olduğunu köylüyle birlikte saptamaktı. Sorunların çözülmesinde köylü ne düşünüyordu? Hangi sorunlar ilk ağızda ele alınırsa köylünün işbirliği yapması kolaylaşırdı? Devlettten ne gibi destek sağlanabilirdi? Bunların bilinmesi gerekliydi.

(*) S.B.F. yayın yönetmeliğinin öngördüğü uzunluğu aşması nedeniyle yazının birinci bölümü derginin bundan önceki sayısında yayınlanmıştır. Bu bölüm, yazının ikinci ve son yarısıdır.

(**) Kaynak, Ayhan BİLGE, Eski Altınözü kaymakamı.

Köyde özellikle barsak ve mide hastalıkları çok yaygındı. Doktorlar, bunun insan ve hayvan pisliklerinin açıkta bırakılmasından ileri geldiğini köylüye açıkladılar. Hayvan gübreleri köyün dışına yığılmalıydı. İnsan pislikleri ise üstü kapalı kanallarla köy dışına akıtılmalı ve çukurlarda toplanmalıydı. Köylüler, bu gerek karşısında pislikleri ve pis suları götürecek olan kanalların yapımından işe başlamayı kararlaştırdılar. Kaymakam, gerekli çimentonun İlçe Toplum Kalkınması Kurulu tarafından verileceğini muhtara bildirince köylü, kanalları derhal kazmağa başladı. Birkaç gün içinde bazı büyük şehirlerimizde ve kasabalarımızda bile bulunmayan kanalizasyon yapılmış oldu. Fakat bu yeter sayılmazdı. Çünkü, bu kanala bağlanacak helâların da sağlık kurallarına uygun biçimde yapılması gerekirdi. Bunun üzerine, Kamberli Toplum Kalkınması kurulu, tek tek açılmış çukurlar üzerine yapılmış olan, sinek ve pis koku kaynağı teşkil eden helâlar yerine, her eve verilecek projeye uygun bir helâ yaptırılması kararını verdi. Komşular bu karara uyarak, evlerinde sağlık koşullarına uygun helâlar yaptırdılar. Bunların arasında sifonlu olanları da vardır. Ayrıca, köyün ortasında, bir de herkesin kullanabileceği genel bir helâ da yapıldı.

Pek çok köyde olduğu gibi, Kamberli'de de içme ve kullanma suyu köylünün en başta gelen dertlerinden biriydi. Karda kışda, yağmurda çamurda, ellerde kovalarla, ibriklerle uzaktaki çeşmelerden su taşımak kolay değildi. Toplum Kalkınması kurulu, bu konuyu da ele almayı kararlaştırdı. Her mahalleye, herkesin kolayca erişebileceği yerlere temiz çeşmeler yapılacaktı. Köylü kendi arasında topladığı parayla usta tuttu, devlet de boru ve çimento gönderdi. Bir günlük imece, su kanallarının açılması için yetti. Çeşmeler yapıldı. Böylece, su, evlere daha yakın gelmişti. Artık kadınlar ve kızlar, daha az yorularak evin ve hayvanların su ihtiyacını karşılayabiliyorlar.

Köyün il ve ilçe ile haberleşme bağlantısı yok gibiydi. Yangın, sel, çığ, hastalık ve benzeri olayları anında bildirmek mümkün olmuyordu. En ufak bir işin izlenmesi için il ya da ilçe merkezine kadar gitmek gerekiyordu. İşlerin ivedilikle görülmesi ve olayların anında bildirilmesi için en süratli haberleşme aracı telefon idi. Bundan yararlanabilmek olanağı araştırılmalıydı. Herkes bu amaçla, bütçesinden birşeyler ayırmağı göze alıyordu. Kamberli Toplum Kalkınması Kurulu, durumu ilçedeki kurula bildirdi. Yapılan görüşmeler sonunda, köye bir jandarma telefonunun bağlanabileceği, bunun için ilin orman idaresinden ucuz alacağı direklerin taşınma-

sı ve dikilmesinde köylünün katkısı olursa telefon telinin sağlanacağı anlaşıldı. Köylü sözünü tuttu ve kısa sürede köy telefonla ilçe merkezine başlandı. İlk telefon konuşmasını muhtar, ilçenin kaymakamı ile yaptı.

Köyün bir başka sorunu da, kış aylarında geçişe elverişli olmayan yolun her mevsim geçit veren bir duruma getirilmesi konusuydu. Köy yakınındaki birkaç kilometrelik kesimi onarıldığında yolun kışın da geçişe elverişli duruma getirilmesi mümkündü. Fakat artık hasat ve çalışma mevsimi geçmişti. Kış yaklaşıyordu. Köylünün elindeki üçbeş kuruşu da kanalizasyon, helâ, içme suyu ve telefon işlerine gitmişti. Toplum Kalkınması Kurulu, bunun gelecek yıl programına alınması gerektiği sonucuna vardı. Ertesi yaz, hasat sonunda yol işinin ele alınacağı bütün köylüye duyuruldu. Aralarından topladıkları bir miktar parayı da Bankaya yatırarak, köylerinin programa alınması için ilçe toplum kalkınması kuruluna başvurular. Gelecek yılın programı yapılmıştı. İlçe, köylünün katkısını da belirterek, ilden ek program yapılmasını istedi. İl Toplum Kalkınması Kurulu da ilçenin halk katkısıyla bütün ilçelerden daha çok yol yapmış olduğunu görerek, Kamberli'lerin isteklerini destekleme kararını aldı. Yaz mevsimi sonunda, yolun yapılması gerekli kesimi onarıldı.

Kamberliler kendi sorunlarını ele almışlardı. Başarılar kendilerine olan güven duygularını kamçılıyordu. Gelecek yıl ele alınacak işin şimdiden planlanmasında yarar olduğunu anlamışlardı. Üstelik, mevsim iyi gitmiş, bol ürün almışlardı. Eldeki paralarla köylerini ışığa kavuşturmak kararını aldılar. Hemen aralarında 10 bin lirayı topladılar. Lâpa lâpa kar yağarken köylerine elektrik getirilmesi için ilçenin yolunu tuttular.

İlçe Toplum Kalkınması Kurulu, il aracılığı ile Köy İşleri Bakanlığına durumu aksettirdi. Gerekli incelemelerden sonra, köyün isteği programa alınmıştı. Havalar düzelir düzelmez Kamberliler, komprosörün delemmediği kayaları kazma ve küskülerle söküp, elektrik direkleri için çukur açtılar. Bu öyle şiddetli bir istemdi ki köyün ışıklandırılması için çalışmaya tek kişi katılmamazlık etmedi. Direkler dikildi ve teller gerildi. Önümüzdeki aylarda, müteahhidin ödevini yerine getirmesi beklenmektedir.

Kamberli köyünün üç buçuk yılda sadece dış görünüşü değişmekle kalmadı. Bugün kadını erkeği, genci ihtiyarı, zengini ihtiyarı ile iş başarmanın gönül rahatlığına kavuşmuşlardır. İmece yoluyla topluca işbaşarma geleneği güçlenmiş, iş sırasında köyden dı-

şarıya gitmek, ödevden kaçmak isteyen tek kişi çıkmamıştır. Köylü, artık örgütlenmiştir. Muhtar ve İhtiyar kuruluyla birlikte, öğretmen ve öteki sözü tutulur kişiler, önderler Toplum Kalkınması Kurulu olarak el ele vermişlerdir. Kamberli köyü halkı yeni işlere yeni adımlar atmaya, yönelmiştir. Sorunlarını ele almak, köye önderlik etmek ve hükümetin desteğini sağlamak için artık neler yapılması gerektiğini çok iyi biliyorlar. Kendi işlerini izlemek çabasıyla bıkip usanmadan çalışmaktadırlar. Hatta çoğu kez, birtakım işleri ele almada kamu kuruluşlarından önce davranmakta, onların bu konulara eğilmelerini, köylünün çabalarını desteklemelerini sağlamaktadırlar.

ÖRNEKOLAY No. 13

Bir Dağ Köyünde Hayvan Kesimevi *

Yunushan, Hatay'ın Altınözü ilçesine bağlı bir dağ köyüdür. Köylüler, köylerinin imarı için güç birliği etmişler, devletin de desteğiyle başarılı sonuçlar almışlardır. Yunushan köylülerinin ilk olarak ele aldıkları iş, okul bahçesinin duvarını yapmak olmuştur. İşe buradan başlamanın nedeni şuydu: Köy okulunun geniş bir bahçesi vardı. Fakat bahçenin sınırlarını belirten herhangi bir taş konulmuş değildir. Bahçede tek dikili ağaç yoktu. Bahçe ayak altındaydı. Dileyen oradan geçer, hayvanlarını salardı. Bu yüzden köylü arasında büyük anlaşmazlıklar olurdu. İhtiyar kurulu, köy derneği, köylülerin okul bahçesine girmemesi, hayvanlarını sokup zarar vermemesi yolunda kararlar almak zorunda kalmıştı. Fakat bu kararlar da uygulanamıyordu.

Köylünün toplu olduğu bir sırada konu yeniden ele alındı. Köylünün çoğunluğu, okulun bahçesine zarar verenleri ayıplıyor, onlara yükleniyordu. Kendisine suç yüklenenlerden biri «niçin bizlere yükleniyorsunuz, gelin hepimiz birlik olalım, okulun bahçesini duvarla çevirelim, ozaman kimsenin kimseye çıkışmasını gerektirecek bir durum kalmaz» dedi. Bu, köylülerin aklına yatkın geliyordu. Herkes, bu konuda neler yapabileceğini açıkladı. Kimi parayla, kimi işgücüyle duvarın yapılmasına katılmayı kabul etti.

Toplantıdan sonra yapılacak ilk iş, bunun kaçta çıkacağını hesaplamak oldu. 2 metre yüksekliğinde, 50 cm. kalınlığında bir kuru duvar bu amaç için yeterdi. Okulun çevresi 75 metre olduğuna

(*) Kaynak: Ayhan BİLGE, Altınözü eski kaymakamı.

göre, 8,000 tane büyük boy taşa, 2 ustaya, 10 işçiye ihtiyaç vardı. İhtiyar kurulu, bir imece listesi hazırladı. Yük hayvanı olan 150 hane, 30'ar tane büyük boy taş getirecekti. 294 köylü, 16 usta birer gün imece yapacaktı. Durum, kaymakama bildirildi. Kaymakam da çimento yardımı yapmağa söz verdi. Herkes sözünde durdu, on gün içinde okul bahçesi duvarla çevrilmişti. Şimdi duvarın üzerine beton dökmek gerekiyordu. Bunu da, İlçe Toplum Kurulu kararıyla kaymakamlıkça sağlanan çimentoyla tamamlamak mümkün oldu.

İhale edilseydi en az 5,000 liraya mal olabilirdi. Fakat köylü bunu 3,400 liraya tamamladı. Bunun içinden, 1,000 liralık çimento devlet sağlamıştı. Köylünün katkısı ise, taş ve işgücü sağlamak yoluyla 2,400 lirayı bulmuştu.

Böylece Yunushanlılar birleşince köylerini daha iyi bir duruma sokabileceklerini anlamışlardı. Kendi alınterine devletin desteği de sağlanınca köyün başını ağrıtan birtakım sorunları çözmek mümkün olabilirdi. Bunun üzerine, Yunushan köylüleri başka bir sorunu ele almağa karar verdiler. Türlü sorunlar arasında, sinek ve pis koku kaynağı olan hayvan kesim işini ele almaya karar verdiler. Köyde, haftanın belli günlerinde pazar kurulurdu. Çevre köylerden gelenler alverişlerini Yunushan'da yaparlar, et ihtiyaçlarını da buradan karşılardı. Köyde hergün ortalama 2 ya da 3 hayvan kesilirdi. Pazar kurulan günlerde ise, kesilen hayvanların sayısı 8 ya da 10'u bulurdu. Hayvanlar, kuruçay kenarında açıkta kesilir, derileri orada yüzülürdü. Çevre sinekle dolardı. Köpekler de karınlarını buradan doyurmağa çalışırlardı. Biriken kanların kokusuna dayanmak mümkün değildi. Hükümet doktoru, Yunushandaki yaygın hastalıkların buradan doğduğunu köylüye anlayacağı bir dille anlatmıştı.

Kaymakamın başkanlığında köye gelen görevlilerle toplantı yapan Köylüler, İlçe Toplum Kalkınmasını uğurladıktan sonra gece kahvede kendi aralarında toplandılar. Hayvancılık önderi olan İbrahim Elçi, köylüye önderlik kampında öğrendiklerine dayanarak yapılması gereken işi açıklamaya çalıştı. Köyle akarsuyu olan ve kapalı bir çukura dökülen bir kapalı hayvan kesim yeri yapılmalıydı. Caminin yanında böyle bir hayvan kesim evi yapılabilir, caminin suyundan bu amaçla yararlanılabilirdi. Bu iş için, herkese hayvan başına bir para salınmalıydı. Hayvancılık önderi İbrahim'in bu önerisini köylüler benimsediler. Hayvan kesim evi yapılması kararlaştırıldı.

Kesim evi yapmak için gerekli plân ve proje çizdirildi. Tek odalı, çift pencere, beton tabanlı, taş örmeli ve kremit çatılı bir hayvan kesim evinin 7,500 liraya çıkacağı keşfedildi. Köylüler, yük hayvanlarıyla, 6,000 adet büyük boy taş getirdiler. Köylüler kendi aralarından 500 lira usta ücreti topladılar. 100 iş günü için köylü imece yaptı. Yirmi gün içinde yapının çatısı yükseldi. İlçe Toplum Kalkınması Kurulu, çatı ve kremit giderlerine karşılık 1,000 lirayla katkıda bulundu. Septik çukurlar açılarak su ayakları buraya bağlandı. Böylece köy, elbirliğiyle bir sorununu daha çözmüş oluyordu. Artık Yunushanda kesimler sineklerden, köpeklerden uzak olarak temiz bir biçimde yapılmakta, köye pis kokular yayılmamaktadır. Kesim evi, köye bir de gelir kaynağı yaratmıştır. Hayvan başına 3 liradan ayda ortalama 200 lira çevresinde bir gelir köy bütçesine kazanılmaktadır.

ÖRNEKOLAY No. 14

Başarı Başarının Mayasıdır

Akçakoca'ya 17 kilometre uzaklıktaki Altınçay köyü, 293 nüfuslu küçükçe bir köydür. Doğal güzellikleriyle sade bir yaşantı içinde bulunan Altınçay halkı daha iyi yaşamamanın, daha rahat yaşamamanın özlemini çekiyordu. Fakat durumlarını iyileştirmek için ne yapmak gerektiğini bilmiyorlardı. Kimse kendilerine yol göstermemişti. Ya da «şunu yap, bunu yap» diye, öğüt veren çok olmuş, fakat kimse köylünün çabasını destekleme yolunu tutmamıştı. Köyün çözümlenecek bir takım sorunları, karşılanması gereken bir takım ihtiyaçları vardı. Bir gün köye Halk eğitimcisi ile tarım teknisyeninin gelmesi, köy sorunlarının tartışılıp görüşülmesi için güzel bir fırsat yarattı. Altınçay'ın akli eren, eli iş tutan kişileri, muhtarı, öğretmeni, köylere gelen memurlarla birlikte, toplandılar. Köylerinin kalkınması için köylünün bir şeyler yapması gerekiyordu. Herşeyi devletten beklemek doğru değildi. Köylünün de yapabileceği işler vardı. Fakat ilk önce harekete geçmek gerekiyordu. Köylü, kendi dertlerini, sorunlarını ele almalıydı. Sonra da bunlara çözüm yolu aramalı, kendi güçlerini harekete geçirmeli, devletin desteğini sağlamalıydı. Bu işleri yürütmek için, fikirleri, çalışmaları köylüce benimsenen, sözü dinlenen kişilerden bir kurul meydana getirildi. Devlet Orman İşletmesi Bölge Şefi bu kurula yol göstermeyi kabul etti. İlçenin ilköğretim müdür yardımcısı da kurulun çalışmalarına katılmaya söz verdi.

Altınçay Toplum Kalkınması Kurulu, köylüyü bir başka gün bir araya topladı. Köylü, ihtiyaçlarını sıraladı. En büyük istekleri köyün elektriğe kavuşması idi. Buna birinci önceliği tanıdılar. Daha sonra içme suyu işi geliyordu. Bu iki önemli işi nasıl ele alacaklarını, ne gibi katkılarda bulunacaklarını kararlaştırdılar. İşleri tarım mevsiminin dışındaki günlere rastlatacak biçimde bir zaman ayarlaması yaptılar. Herkes, gücünün yettiği ölçüde para ve işgücü olarak çalışmalara katılmayı kabul etti. Zamanı geldiğinde, herkesten söz verdiği katkıları yerine getirmesi istendi. Köylü, sözünü yerine getirdi ve devletin desteğiyle önce elektrik, sonra da su işi başarıldı.

Köylü, pis suların ve pisliklerin sağlığa aykırı bir durum yarattığı inancındaydı. Üstelik, görünüşü de pek çirkindi. Avlu ve sokaklardaki pisliklerin ve pis suların... bu duruma da bir çözüm yolu bulunmalıydı. Yapılan toplantıların sonunda, ilgili memurların da yol göstermesiyle pis suların ve pisliklerin üstü kapalı kanallarla çukurlara akıtılması kararlaştırıldı. Çukurlar kazıldı, kanallar açıldı. Böylece köylü, hastalık ve pislik kaynağı olan bir duruma son vermişti.

Köyün, kasaba ile bağlantısı yok gibiydi. Bu yüzden, ekonomik, yönetsel işler aksıyordu. Çoğu kez, istediklerinde kolaylıkla ilçe merkezine gidemiyorlardı. İşin içinde ölüm vardı, kalım vardı. Yolların bozuk olması yüzünden bir takım önemli ihtiyaçlarını istedikleri gibi karşılayamıyorlardı. Toplum Kalkınması Kurulu, artık yol işine sıra geldiğini kararlaştırdı. Köylü kendi arasından bir miktar para topladı. Gönderilecek makinaların akaryakıt karşılığı için. Yolda iki gün imeceyle çalıştı. Devlet de araç ve gereçleri gönderdi. İlk önce yolun tesfiyesi yapıldı. Sonra da üstünün kum ve çakılı döküldü. Böylece, her mevsim geçide elverişli bir yola yavaşmıştı, Altınçay köyü.

Köylünün geliri daha çok fındığa ve orman ürünlerine dayalı idi. Köylüye ek gelir sağlamak gerekiyordu. Köy Toplum Kalkınması bu konuda ilgili kuruluşlarla ilişkiler kurdu. Sonunda, köyde tavukçuluğun geliştirilmesine karar verildi. Tarım teknisyeni, köylüleri fenni tavukçuluk konusunda eğitti. Köylüler, tarım teknisyeninden öğrendiklerini uygulama yoluna gittiler. Sonunda köyde fennî tavukçuluk yayıldı. Yumurta ve tavuktan köye büyük gelir gelmeğe başladı. Öte yandan, Karadeniz Ereğlisi'nin gittikçe artan süt ihtiyacını karşılamak için hayvancılığa da önem verilmesi gerekiyordu. İlçe veterinerinin yol göstermesiyle köyde hayvancılığın geliştirilmesi için çalışmalara geçildi.

Bütün bu projeler yürütülürken, Toplum Kalkınması Kurulu kadınların ve genç kızların eğitimlerine de önem verdi. Bir yandan biçki dikiş kursları, öte yandan ev ekonomisi çalışmaları ile genç kızlar iyi anne olarak hazırlanırken, ev kadınları da daha iyi anne ve daha iyi ev kadını olmak üzere eğitildiler. Bazıları için bu kurslar, dikiş dikerek gelir sağlama olanağını da yarattı.

Altınçay'lılar bütün bu işlerin hepsini bir arada gerçekleştirme yoluna gitmeksizin, bunları önem sırasına koydular. Birini başardıktan sonra ötekine geçtiler. Böylece zamanlarını, akçalı olanaklarını, emeklerini zorlamadan başarıya ulaşmasını bildiler.

ÖRNEKOLAY No. 15

Yarım Kalan Köprü *

Girveli Köyünü sulaktaki tarlalara, komşu köylere, Sıvgın, Ağçalı ve Ekinciler köylerine bağlayan yol üzerindeki köprü çökmüştü. Köy yaşantısı için temel bir ihtiyaca cevap veren bu köprünün çökmesi köylünün canını sıkıyordu. Uzunluğu 4 metre, genişliği 3.5 ve ayak yüksekliği 1.5 metre olan bir köprünün yeniden yapılması gerekiyordu. Önümüzdeki yaz aylarında onarılsa, gelecek Ekim mevsiminde üzerinden geçilebilirdi. Bu köylünün gücünü aşıyordu. Üstelik, yeniden yapılmakta olan ilkokulun taş, kum ve çakılını çekmek de köylünün yükümlülüğünde idi. Çalışma mevsimi dışındaki günlere rastlatılırsa, köylü köprü işinde de imece alabilirdi. İşgücü yanında araç, gereç ve para yardımı biçiminde katkıda bulunabilirdi. Yeter ki devlet köyün gücünü desteklesin, teknik personel, araç, gereç yardımı yapsın. İlçe Toplum Kalkınması Kurulu çimento sağlayabilirdi. Köprü için gerekli kalıpların Bayındırlık Müdürlüğünce sağlanması gerekiyordu. Fakat sorunu henüz köylü ele almamıştı.

Geçen yıl köyde toplum kalkınması kurulmuşsa da şimdiye kadar hiç bir varlık gösterememişti. Köye 23 Haziran 1965 de staj için gelen yüksek öğrenim öğrencilerinin önderliğinde yeniden kurulan Toplum Kalkınması Kurulu ilk iş olarak «Köyün yararına çalışmak» üzere andıçtı. İlk toplantısında köprü işini ele aldı. Köylü toplantıya çağrıldı. Bu, köyün ivedilikle çözülmesi gereken bir sorunuydu. Köprü için imece yapmayı, taşıtıyla taş, kum

(*) C. GERAY, *Toplum Kalkınması Deneme Çalışmaları; Bünyan Örneği*, Ankara, 1967, s. 235-6.

taşımaya herkese kabul ettirmek kolay olmadı. Genç İmam Fevzi Şahin, İhtiyar Kurulun'dan Rüstem Şarvan ile köyün yaşlıları dilleri döndüğü kadar, köylüyü inandırmaya çalıştılar. En sonunda köprü işinin ele alınması, köylünün kendi olanaklarıyla katılması kararlaştırıldı. Fakat ilkönce Bayındırlık Müdürlüğüne köprünün projesi, plânı yaptırılmalı, maliyeti kestirilmeliydi. Köylünün sağlayamayacağı araç ve gereçleri, özellikle, çimentoyu devlet sağlamalıydı. Köylü, Fevzi Şahin'i gerekli teknik eleman'ın gönderilmesini sağlamak üzere İl Bayındırlık Müdürlüğüne gidip yetkililerle görüşmeler yapmakla görevlendirdi. Söz verildiği halde, keşfi yapacak mühendisin köye gelmesi uzun sürdü. Hatta, gelmesi beklenen kaymakam da sözünü tutmamış, köye gelmemişti. Köylüler arasında bu durum üzüntü yaratmıştı. Birkaç gün geçmeden kaymakam geldi. Yapılan toplantıda köprü işi tartışıldı. Sonunda köylü gücünü ortaya koyarsa çimentonun devletçe sağlanacağı köylüye açıklandı. Uzun çabalar sonunda 50 torba çimento alınabildi.

Yüksek öğrenim öğrencileri altı haftalık stajlarını tamamlayarak köyden ayrılmışlardı. Köylünün iş mevsimi gelip çatmıştı. Buna karşılık, köprünün ayağını köylü ayıklamış taşı ve kumu hazırlanmıştı. Çimento da depolanmıştı. Köprünün ayağını tutturmak için suyun dışarıya atılması gerekiyordu. Bunun için bir motopomp gerekiyordu. Köylü, kaymakama, ildeki yetkililere adam saldılar. Hiçbir ses çıkmadı. Bu sırada biri kız, biri erkek iki Amerikalı Barış Gönüllüsü çıkageldi. Bunlar köyde kalacaklar, köylüye toplum kalkınmasında yardımcı olacaklardı. Köylüler durumu bunlara açtılar. İki genç, ildeki yetkililerle görüştü, Toprak-Su Bölge Müdürlüğünün emrindeki bir motopomp'un Girveli köprüsüne gönderilmesi kararlaştırıldı. Bu kez, verilen söz tutuldu. Motopomp köye gelmişti. Köprü ayağındaki su boşaltılacağı sırada havalar birdenbire kışa çevirdi. Yapı mevsimi geçmişti. Bahar gelince kabaran suları aşip öte yandaki tarla ve bahçelere nasıl gideceklerdi ?

ÖRNEKOLAY No. 16

Temelli'nin Gölü *

Temelli, Ankara Polatlı yolu üzerindedir. Ankara'ya 45 Km. Polatlı'ya ise 25 Km. uzaklıktadır. Temelli, 1929 senesinde Bulgaristan'tan gelen göçmenlerin yerleştirilmesi yoluyla kurulmuştur.

(*) Kaynak, Necati MUTLU, Halk Eğitimi Eski Genel Müdürü, D.P.T. Uzmanı.

Kurulduğu yılda 25 hane olan Temelli bugün, bir yandan nüfus artışı, bir yandan da başka bölgelere yerleştirilen göçmenlerin, yerleştirildikleri yerleri bırakıp temelliye, akrabalarının yanlarına göçmeleri sonucu, bugün 20 hanelik bir bucak merkezi durumuna girmiştir. 1951 yılında Romanya'dan gelen göçmenlerden 12 hanesi Temelli'ye yerleştirilmiştir. 5 hane de Civar köylerden gelip temelliye yerleşmiştir. Temelli'lilerin yüzde 95'i, okur yazardır. İki kişi de yüksek öğrenim yapmıştır. Halen, biri kız olmak üzere 20 genç ortaöğretim kurumlarında öğrencidir.

Temelli'lilerin başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda besicilik ve sütçü gözalıcı bir gelişme göstermiştir.

Temelli'lerin sahip olduğu toprak, ihtiyaçlarını karşılamadığı gibi bugün 80 hanenin bir karış toprağı yoktur.

Durumun böyle oluşu, Temelli'lileri girişken yapmıştır. Daha iyi bir yaşantı düzeyine kavuşabilmek için bir yandan sahip oldukları topraktan daha çok ürün elde etmek, öte yandan da ek gelir kaynakları bulmak için bir çok proje üstünde köy olarak birleşmişlerdir. Her türlü kaynaklarını ortaya koyarak, devletin sağladığı olanaklardan da yararlanarak çalışmaya koyulmuşlardır.

Temelli'liler toprak gelirlerine katkıda bulunmak üzere, köye pancar tarımının girmesinden de cesaret alarak hayvancılığı geliştirmişlerdir. Küçük baş hayvancılığın yanında besicilik ve sütçülük de önemli ölçüde gelişmiştir. Bugün köyde, yüksek verimli 1500 süt ineğı vardır. Buna paralel olarak, küçükbaş hayvan sayısı da artmıştır. Hayvan sayısının artışı Temelli'lileri yeni bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır.

Su, kuruluşundan itibaren temelli'de büyük bir sorun olarak, yıllarca köylüyü uğraştırmıştır. Temelli'lerin içme suyu, sulama suyu bulma savaşı tam 25 yıl sürmüştür.

Kendi ihtiyaç duydukları suyu bulmada bile binbir sıkıntı içinde olan Temelli'liler hayvan sayısı da artınca, su sıkıntısı daha da artmıştı.

Buna çözüm yolu bulmak için bir araya gelerek günlerce tartıştılar, yol aradılar yer altından buldukları su acı olduğundan hayvanlar içmiyordu. İçme suları kendilerine bile zor yetiyordu. Ana yolun iki yanında oldukça geniş bir yer kaplıyan ve yağmur yağdığı anda, akıntısı olmadığından su biriken yerde, bir göl meydana getirmeye karar verdiler. Komşu çiftlik sahibiyle anlaşarak, onun toprağından akıp giden dereceyi göle çevirmek gerekiyordu. Muh-

tar başta olmak, üzere aralarından seçtikleri bir kurul çiftlik sahibiyle konuşup anlaşmaya vardı. İşin zor yanı, anlaşmadan sonra ortaya çıktı. Adı geçen dereyi, göle akıtmak için 600 metreden uzun bir kanal açmak gerekiyordu. Devletin bu konuda yardım, sağlamalıydı. Fakat sağlansa bile, bu belki uzun zaman beklemeği gerektirebilirdi. Konu su idi. Uzun zaman beklenemezdi. Temelli'liler çıkar yolu imecede buldular ... Genç, ihtiyar, kız, kızan seferber oldular. Kazma ve küreğe sarılıp kanalı kısa bir sürede açtılar. Dere, göle akmaya başladı. Su biriktikçe, Temelli'liler ortak sorunları için kazandıkları ortak başarının sevincinden göz yaşlarını tutamıyorlardı.

Zamanla bir göl meydana geldi. Küçük bir göl... Bu göl küçüktü ama..... Değerine, Temelli'liler için paha biçilmezdi..... Göle bakıp, bakıp, 25 yıllık susuzluklarını da gideriyorlardı bir bakıma ...

Zamanla, yalnız hayvanlarını sulamak için meydana getirdikleri gölcüğü başka amaçlar için de kullanmayı düşündüler. Polatlı tarım örgütünün yardımıyla balık üretimiye başladılar. Göldeki sazlar 2-2,5 kilo çekecek kadar büyüdüler çoğaldılar.

Temelli'liler ortaklaşa bir karar alarak, serpme ve dinamitle avlanmayı yasak ettiler. Kendilerine balık yalnız olta ile avlanacaktı. Geceleri başkalarının serpme ve dinamitle balık avlamalarına engel olmak geceleri, sırayla nöbet tuttular gölcüklerinde.....

Akşam üzerleri hem hayvanlarını suluyorlar, hem de oltalarıyla balık avlıyorlardı Akşama doğru köyü bir balık kokusu sarıyordu, baştan başa ... Köy kadınları balık kızartıyorlardı.

Fakat bu rüya uzun sürmedi. Karayolları örgütü, biriken suyun yola zarar verdiğini, haklı olarak iddia ederek göl sahasında biriken suyu boşaltmaya girişti ve boşalttı.

Göl suyu çekilince, köylülerin ifadesine göre 200 tina yakın balık serpildi kaldı toprağın üstüne. Hepsi temelli'lilerin umutlarıyla beraber ölüp gitti

Hak veriyor Temelli'liler Karayollarına ... ama yine de şu soruyu sormadan edemiyorlar kendi kendilerine

«Haklı olmasına haklılar ama Bazı yerlerde yolcuların dinlenmesi için binlerce lira harcıyarak suni gölcükler meydana getiren karayolları, hazır bir gölcüğü kurutma yerine, üç beş kuruş harcayıp, göl içindeki yolu biraz yükseltmezmiydi» bu suyla pan-

car tarlalarımızı da suluyorduk. Şimdi kuyu sularıyla suluyoruz ama ... Ertesi yıl boş bırakma şartıyla su acı olduğundan pancardan sonra dinlendiriyoruz tarlayı bir yıl diyorlar ve de şunu ekliyorlar : «Yolun bozulmasını önlemek için harcanacak parayı gölün, ekonomimize bir sene içinde yapacağı katkıyla karşılamak mümkündür.»

ÖRNEKOLAY No. 17

Kendine Yarım Eden Köy *

«Ağçalı» Köyü bundan yüz yıl kadar önce, Bünyan merkezinden buraya yerleşenler tarafından kurulmuştur. Tarım, halıcılık, Bünyan köylerinin çoğunda olduğu gibi, büyük şehirlerde yapı işçiliğiyle geçimini sağlar. Köyle, köylüler tarafından 1938 yılında bir ilk okul yapılmıştı. 1944 yılında yıkılan okulun yerine, yeni tip bir ilkokul, köylü ile birlikte Devlet tarafından yapılmıştır. Fakat okulun çevresi duvarla çevrilmemişti. Hayvanlar okulun bahçesine kolayca girebiliyor, zarar veriyordu. Bu duruma bir son verilmedi. Köy ihtiyar kurulu ve köy toplum kalkınması kurulu birlikte toplanarak yeni yapılan okulun çevre duvarını yapmağı kararlaştırdı.

Köyde hazırlanan proje taslağı, ilçe toplum kalkınması kuruluna sunuldu. 100 torba çimentoya ihtiyaç vardı. İlçe Toplum Kalkınması Kurulu, Millî Eğitim Müdürlüğünden sağlanamadığı için, çimento veremeyeceğini köye bildirdi. Devletin çimento sağlayamayacağı anlaşınca, köylüler kendi aralarında toplanarak bu amaçla salma salınması kararına vardılar. Bunun üzerine, köy toplum kalkınma kurulu, köylülere yeteri kadar taş çekti. Sonra, çevresi 1500 m.yi bulan duvarın yapımını hane sayısına böldü. Bütün köylü okulun çevresinde toplandı, herkes payına düşen yerde arı gibi çalıştı. Okulun çevre duvarı 3-4 günde yapılmıştı. Bahçe için de kuyu kazılmış, çıkan suyun gidebileceği yerlere fidanlar dikilmişti.

1965 yılında köye çalışma staj için ikisi kız ikisi erkek olmak üzere, 4 yüksek öğrenim öğrencisi gelmişti. Sık sık köy toplum kalkınma kurulu toplanmış, köyün sorunları konuşulmuştu. Üzerinde en çok durulan sorunlardan biri camiye çevre duvarı çekilmesi, öbürü de çeşme ayaklarının çamurdan kurtarılmasıydı. Köyde taş vardı. Niçin caminin çevresine bir duvar çekilmesindi? Köy-

(*) GERAY, a.g.e., s. 240-2.

lüler toplandı. Hemen karar verildi. Ertesi gün herkes birer kağına ya da at arabası taş getirecekti. Kağı ve arabalarla gelen taşlar caminin çevresine yığıldı. Oradakiler kazma ve küreklerle hemen temeli kazmaya başladılar. Ustalar da çekiçleri almış, temele taş koymaya başlamışlardı. Kimi taş veriyor, kimi çamur karıyor, kimi duvar örüyor, kimi de cami bahçesinde kalan taş kırıntılarını ve pislikleri temizliyordu. İki gün içinde duvar örülmüş, her yan tertemiz olmuştu. Sıra içinin çimlenmesinde idi. Çimi öğrenciler, teknik tarım örgütünden sağladılar. Köylüler toprağı hazırladılar ve çimi ektiler. Bir hafta sonra çimler yeşermeye başlamıştı.

Camiye çevre duvarı yapıldıktan sonra hemen çeşme ayaklarına beton dükülmeye başlandı. Yüksek öğrenim öğrencileri kolları sıvamış harç karıyor, blokajı döküyordu. Harç karılmış, taş döşenmiş, çeşmenin ayağı çamurdan kurtarılmış, böylelikle köyde bir proje daha gerçekleşmiş oluyordu.

3.5.1965 günü idi. Köyün Toplum Kalkınma Kurulu bütün köylüyü toplantıya çağırdı. Köyde topluca yapılacak işler vardı. Bunun için bir karara varmak gerekiyordu. Sorunlar konuşuldu. İçme suyu çoğaltılmalı, köyü öteki köylere ve yaylaya bağlayan yollar üzerine iki köprü yapılmalıydı. İşte köprülerden başlamaya karar verildi. Aynı gün kazma ve kürekleri alarak işe başladılar. Hemen taş, kum ve çakıl çekildi. Bazıları «çimentoyu Devletten isteyelim» dedi. Ötekiler buna razı olmadılar. «Olmaz» diyorlardı. Bunları yapmaya bizim gücümüz yeter». Çalıştılar. 6 gün içerisinde üç köprü de yapıp bitmişti. Köyün hayvanları serbestçe otlamaya gidiyor; kağılar da çamura batmadan öbür köylere doğru yol alıyorlardı.

Sonra su projesine geçildi. Günlerce çalışıldı. Tepeye doğru kanallar kazıldı. Suyun miktarı artmıştı. Bu işte 204 imece günü harcanmıştı.

Mart 1965 ayı içindeydi. Köyün muhtarı ve toplum kalkınma kurulu başkanı ilçeye gelmiş «biz önceden 900 lira para yatırdık. Köyümüzün yolunu yapın» diyorlardı. Kaymakam durumu telefonla Bayındırlık Müdürlüğüne bildirdi. Bayındırlık Müdürü, ödenek olmadığı, yatırılan para da yolu yapmaya yetişmeyeceği için ekip gönderemeyeceğini bildirdi. Muhtar durumu köylülere açıkladı. Köylüler yakıt parasının tümünü vereceklerini söyleyip hemen para toplamaya başladılar. Aynı gün 400 liradan çok para toplanmıştı. Herkes payına düşen parayı vermiş, yalnız bir kişi vermemekte direniyordu. Sonradan o da inandırılarak parası alın-

dı. Hemen ilçeye gidildi. Bayındırlık Müdürlüğüne yeniden telefon edildi. Müdür 3 gün sonra ekibin köye geleceğini bildirdi. Ekip geldiğinde köylüler yakıtları alıp arabalara yüklediler ve kum ocaklarına gittiler. Greyder çalışıyor, doldurucu yüklüyor, kamyonlar yola yığın yığın kum döküyordu. Köylünün keyfine diyecek yoktu. Ama bu kadar arabaya da mazot yetişmiyordu. Sanki kamyonlar mazotu içiyordu. Toplum Kalkınması Kurulu yeniden para toplamaya başladı. Bu kez, salmadan başka, bağışlar da başlamıştı. Bir kadın 100 lira getirmiş, «şunu hayırma yol işinde harcayın» demişti. Bunu başka bağışlar izledi.

Fakat hava bir açılıp bir kapanıyordu, yol yarı olmadan bir yağmur, bir fırtına, sonra arkasında kar bastırdı. Kamyonlar köyde karla çevrili kalmıştı. Köylülerin de yardımı ile güçlkle ana yola çıktılar. Köylüler giden kamyonlara el sallıyor, «havalar açılınca yine bekleriz» diyorlardı. Mazot varilleri karın altında günlerce beşledi. 4 Ay sonra yol yapım ekibi yine köye geldi. Çalıştı çalıştı ve köyün yolunu tamamladı. Son baharın şiddetli yağmurlarında ayağına çamur bulaşmadan gitmek, arabının üzerinde tıkr tıkr yol almak ne zevkli bir şeydi. Ama kar sonrası yolun yeniden bir bakım yapılması gerektiğini gösterdi. Köylüler onu da yapmağa kararlılar.

D. Köylü ile Devlet Arasındaki İşbirliğini Güçleştiren Nedenler Siyasal Bölünmeler

Toplum kalkınmasında önemli bir öge olan gönüllü devlet ve halk işbirliğini gerçekleştirmek her zaman kolay olmamaktadır. İşbirliğini güçleştiren nedenler vardır. Bunlardan bazısı devletten ya da memurundan ileri gelmektedir. Örneğin devletin halkın çabasını desteklememesi, memurun verdiği sözü yerine getirmemesi. İşbirliğini güçleştiren nedenler arasında köyden ve köylülerden gelenleri de vardır. Devlete ve memuruna güvensizlik, etnik farklılıklar, toprak ve kan dâvaları, çıkar çatışmaları ve siyasal bölünmeler bunlar arasında sayılabilir. Aslında, bütün bu çekişmeler, genellikle köyde kişiler, aileler arasındaki ekonomik yarışma, nüfuz çatışması olarak ortaya çıkmaktadır. Çeşitli nedenlerle birbirine küskün, birbirine dargın grupların bulunduğu yerlerde toplum kalkınması çalışmaları güçleşmektedir. Belki, ilk yapılacak iş, toplum kalkınmasına başlamadan köydeki dirlik ve düzenliği yeniden kurmak olmalıdır. Bu da çoğu kez, toplum kalkınmasının, gönüllü çabaların ötesinde tedbirler alınmasını gerektirmektedir. Kan dâvası ve benzeri çatışmalar yoksa, türlü grupları işbirliğine yöneltecek

ortak projelere girişmeden önce onları uzlaştırıcı, barıştırmacı tedbirler alınması gereği açıktır.

Toplum kalkınması çalışmalarına girilirken köyde çeşitli gruplar bulunduğu, bunların yalnız biriyle değil hepsiyle birlikte çalışmak gerektiği akılda tutulmalıdır. Bu gruplardan yalnız biriyle ilişkiler kurup geliştirmek, ötekilerle hiçbir ilişki kurmamak bunların işbirliğini sağlamayı güçleştirir. O halde çalışmalarda, gruplar arasında ayrılık gözetmeksizin hepsiyle aynı ölçüde ilişkiler kurmak, personelin tarafsız hareket ettiği izlenimini güçlendirir, çalışmaları kolaylaştırabilir.

Siyasal gruplanmaların doğurduğu güçlükler yanında siyasal kişilerin, özellikle seçim sıralarında propaganda niteliğindeki konuşmaları, seçmenleriyle ilişkilerinde kullandıkları sözler, işbirliğini aksatan, baltalayan birer etken olmaktadır. Bu kesimdeki iki örnekolay, siyasal etkenlerin olumsuz etkilerinin açıklamaktadır.

ÖRNEKOLAY No. 18

Köyde Siyasal Bölünmeler : Okulun Yerinin Seçiminde Güçlük *

Bundan üç-beş yıl önceydi. Okulsuz tüm Ankara köyleri ve köylüleri Valiye, Milli Eğitim Müdüğüne başvurarak «köyümüze ilkokul isteriz arsasını hazırladık. Taşını, kumunu kirecini de sağlayacağız. Kadın erkek, genç ihtiyar gerekirse amele gibi de çalışacağız. Yeterki çocuklarımız okula kavuşsun» diyorlardı.

Bu tarihlerde, Gölbaşı bucağına bağlı Velihimmetli köyünde kendilerinden hiç bir katkı istemeden, köyelerine ilkokul yapmak isteyen Ankara ili Milli Eğitim örgütü sorumlularına : «Biz okul istemeyiz. Gidip başka köylere yapın okulunuzu» diyorlardı. Milli Eğitim Müdürü, yardımcıları, ilköğretim müfettişleri köye defalarca giderek, onları ikna etmeye çalıştılar. Hatta okulun yapılacağı yeri dahi seçtiler. Fakat köylü «istemeyiz de istemeyiz diye» diretiyordu.

Tüm Ankara köyleri, okula sahip olmak için, devletin kaynaklarına önemli katkılarda bulunmayı taahhüt ederlerken bu köyün halkının, devletçe yapılacak okulu istememesi merak konusu olmuştu.

Bu durumdan haberdar olan herkes, Ankara'nın civarındaki bir köy halkının okul istemeyişini ciddi ciddi kınıyordu. İlgililer köy

(*) Kaynak : Necati MUTLU.

halkının çocuklarını okutmak istemediğine, nedense okulu reddetdiklerine inanmıyorlardı. Oysa köy halkı çalışkandı. İleri görüşlü idi. Daha iyi bir yaşantıya kavuşmak için yenilikleri kolaylıkla kabul ediyordu. Okulu istemeyişlerinin başka nedeni olmalıydı.

Bir grup ilgili, hem bu nedeni bulmak, hem de köylüyü ikna etmek için köye gitti. Köyde bir hafta kalarak, okul sorununa onlarla birlikte çözüm yolu aradı ve buldu.

Köy halkı siyasal nedenlerden ve adam öldürme olayından ötürü iki büyük gruba ayrılmıştı, o zamanlar. Grubun birinin «ak» dediğine öbürü «kara» birinin «kara» dediğine de öbürü «beyaz» diyordu. Okul konusunda bu ikilik belirli duruma girmişti. «Kol kırılır yeni içinde kalır» atasözünü uygun olarak köyde ikilik olduğunu başkalarından ustaca gizlemişler. «Biz okul istemeyiz» diyerek de işin içinden çıkmışlardı. Köye gelen ilgililer, okul istemeyişlerinin bu ikilikten ileri geldiğini öğrendi. Köylüler köylüye klâsik devlet memuru gibi yaklaşmıyan, kendilerine, kendi görüş ve düşüncelerine değer veren ilgililere bu durumu açık açık söylemekte bir sakınca görmediler. Her grubun okul yeri konusunda ayrı bir görüşü vardı. Her grup okulun kendi istedikleri yerde yapılmasını istiyordu. «A» grubunun istediği yer köyün ortasındaki bir yerde, «B» grubunun istediği yer de muhtarın evinin yakınındaki bir yerde idi. Köye daha önce gelen Milli Eğitim ilgilileri, «A» grubunun istediği yeri, onların istediğini bilmeden, uygun bulmuştu. Köyde çoğunlukta olan «B» grubu, «yöneticiler de onları tutuyor» diye iyice diretip, okulun yapılmasını engellemişdi.

Fakat her iki grubun da, okulun yapılacağı en uygun yerle ilgili, bilgileri yoktu. Daha önce gelenler de bu konuda bir açıklama yapmadan «okul buraya yapılacak» deyip gitmişlerdi.

Köye son gelen ilgililer, ikilik kaldırılmadan okulun yapılamayacağını anladılar. Köydeki her iki grubun isteğine de uyarak ortak bir toplantı düzenlediler. Kararı köylü verecekti. Milli Eğitim ilgilileri yalnız yardımcı olacaktı. Köylünün ortaklaşa bir işe girişmeyişlerinin temel nedeni, köylülerin ortak kararlar veremeyişi idi. Velihimmetliler, çocuklarını okutmak istemelerine rağmen, «biz okul istemeyiz» dedirten ikiliği kaldırmak üzere, köy sөгütüğünün altında toplandılar.

Toplantı, Milli Eğitim ilgililerinden biri tarafından yönetildi. Toplantı yöneticisi, «okulu, köyün neresine yaparsak daha faydalı olur? Komşu köy okullarının yerlerini de dikkate alarak ortaklaşa tesbit edelim» dedi.

Bir çok köylü söz aldı. «A» grubundan, da «B» grubundan da söz alanlar oldu. Her iki grubun da en çok sözü geçen, önder niteliğindeki kişileri sadece dinliyorlardı.

Söz alanlar şu görüşleri ileri sürdüler :

1. «Okul köyün orta yerinde olmalı. Bebelere kışta kıyamette kolaylıkla gidip gelsinler».

2. «Okulun geniş bir bahçesi olmalı. Hem çocuklar oynar, Hem de öğretmen bahçe yapar. Komşu köyün öğretmeni domates fidesi yetiştirip köylüye dağıtmış. Elma gibi domates oluyor. Bakarız bizim köye gelecek öğretmen de böyle bir iş yapar».

3. «Bahçelik yer ayırmışsın ne olacak ... su olmadan bir şey yetiştirilmez, öyle bir yer seçelim ki yaz-kış akan köy deresinin suyu kolaylıkla okula götürebilsin».

Bu sırada «B» grubunun önderi söz alarak, «bu işi uzattınız yahu, okul için en uygun yer şurasıdır» diye, «A» grubunun istediği ve daha önce Milli Eğitim Müdürlüğü ilgililerinin tesbit ettiği yeri gösterdi.

Bir alkış tufanıdır koptu. Herkes memnundu, düğümün çözülmesinden ötürü.

Toplantı başkanı toplantının bittiğini söyledi. Fakat köylüler «olmaz» dediler, «bu işi köy adına kimler takip edecek onları seçelim, yoksa bu iş burada kalır».

Yaptıkları seçimde, köyün ortak işlerinde ayrılığa neden olabilecek delikleri tıkadılar. «A» ve «B» grubunun önderlerini seçtiler okul yaptırma komitesine ... komitede köydeki siyasal eğilimleri temsil eden kişiler seçildiler.

Komite gece toplanarak bir başkan seçti. Komite, ertesi gün çalışmalara geçti. Taş, kum, taşıyacak arabalar tesbit edildi. Kireç getirecekler belirtildi. Bedenen çalışacaklar ayrıldı. Sonunda, «okul istemiyen denilen» köy halkı, hasat mevsimi olmasına rağmen, el birliği ile çalışarak yazın okullarını yaptı.

ÖRNEKOLAY No. 19

Siyasal Propaganda Halk - Devlet İşbirliğini Güçleştiriyor *

Gömürgen, 401 hanede 1445 nüfusun yaşadığı büyükçe bir köydür. Köyün okulu, ilköğretim çağındaki bütün çocukları, sınıf ve

(*) GERAY, a.g.e., s. 237-9.

öğretmen yetersizliğinden, içine alamamakta, çok sayıda çocuk dışarıda gezmekteydi. Köyün okulu 1931 yılında köylülerce yapılmıştı. Artık bir enkaz yığını durumuna girmişti. İçinde öğretim yapanlar da her an tehlikeyle karşı karşıya bulunuyordu. 1964 yılında Kayseri Valisi, Bünyan Kaymakamı ve Gezici Halk Eğitimcisi Gömürgen köyüne gitmişlerdi. Bu arada okulu da gezdiler. Okulun durumu yöneticilerin dikkatini çekti. Vali, «Köylü isterse, 1965 yılında bu köye bir okul yapalım» dedi. Köy muhtarı köylülere danıştıktan sonra okul yapılmasına karar verildi. Toplum Kalkınması Proje taslağı dolduruldu. İlçe Toplum Kalkınması Kurulu kanalıyla taslak İl'e iletildi. İl, köyü 1965 programına aldı. Artık karar verilmişti. Köy bütün çocukları içine alan bir okula kavuşacaktı.

Okul programa alınmıştı; fakat köylülerin bir kısmı okulun yapılmasını istemiyordu. Nedenlerini incelemek üzere, halk eğitimcisi, bir sağlık memuru ile birlikte köye gitti. İkinci namazından önceydi. Cami avlusunda köyün bütün ileri gelenleri toplandı. Hep birden çimenler üzerine bağdaş kurulmuş, oturuluyordu. Çeşitli konulardan sonra, okul konusu ortaya atıldı. «Bize okul ne gerek» dedi birisi, «işte okulumuz var ya». Yine yaşlı birisi «Okul benim neme gerek; çocuklarım yok ki içinde okuya» diyordu. «Çocuksuz insan da okul için taş kum çekmez ya». Bir ötekisi, okul yerinin çok pahalıya alındığını söylüyordu. Bazısı hayvanlarını besleyecek samanlarının olmadığından yakınıyordu, «Saman alamayan insan, okula nasıl taş veya kum çekebilir ya da çektirir» diyordu. Buna karşıt, başka birisi «nolur 40-50 davarından birisini okul için ayırsan da okul yapılırsa olmaz mı» diyordu. Konuşmalar böyle uzayıp giderken ikinci ezanı okundu, hep birlikte camie girildi. Namazdan sonra halk eğitimcisi, okulun yararlarını açıklayan bir konuşma yaptı. Sağlık memuru da konuştu. Namazdan sonra herkes sessizce dağıldı.

İkinci gün köye ilçe müftüsü de geldi. Müftü kürsüde konuyla ilgili bir konuşma yaptı. Camiden çıkınca bir de sohbet toplantısı yapıldı. «Gücümüz yetmez bu okulu yapmaya» diyorlardı. Öteki bir grup da, «bu köyün en fakirinin 40 koyunu vardır; herkesin okul yapımında payına düşeni yapmaya gücü yeter» diyordu.

Köyde olumlu bir hava yaratılmıştı. Yapalım, yapmayalım tartışmaları sürüp giderken köylülerden bazısı taş çekmeğe başlamıştı. Fakat 1965 seçimleri nedeniyle siyasal propaganda çalışmaları canlılık kazanmıştı. Partililer köylerde, parti arabaları köy yollarında cirit atıyordu. Köylüler küme küme onları dinlemek için toplanıyorlardı.

Siyasal çabaların hız kazandığı günlerden birinde, bir parti-nin milletvekili aday adayları bir taksi ile köye geldiler. Herkes siyasilerin çevresini sarmıştı. Bir kısım köylülerin tek bir derdi vardı: Okul. «Köylere bir okul yaptırılıyor, taş, kum ve yeri bütün köylüden isteniyor. Olur mu böyle şey? Olmaz», diyordu bir siyasi. «Ne lüzum var buna; yarın biz iktidara geldiğimizde sizden hiç bir şey istemeden okulunuzu yapacağız» sonra da «Hem bu okul sizin köyünüzü daha çok idare eder» diyordu. Köyün öğretmeni, dayanamadı, «insaf beyefendi, sen öğretmen olsan, yıkılmak üzere olan şu çatının altına güvenip te girebilir misin? Sonra bu mini mini yavruların hayatını hiç mi düşünmüyorsunuz?» dedi. Köylülerden iki kişi öğretmenin üzerine yürüyüp yakasına sarılıverdi. Öğretmeni arkadaşları alıp götürdüler.

Biraz sonra siyasetçiler ayrılınca köylüler kendi kendilerine kaldılar ve okulu yapmamaya karar verdiler. Bu karar sonucunda şimdi yüzlerce çocuk sokaklarda geziyor. Büyük tehlikesine karşı okulda öğretim yapılmaktadır. Okul duvarlarındaki çatlakların onarılması imkânsızdır. Sonbaharda yıkılan helâ onarılmışsa da temeline sızan çeşme suları yüzünden tekrar yıkılmıştır. Köy muhtarlığında okul projesinin önümüzdeki yıl yeniden ele alınması düşünülmektedir.

E. Toplum Kalkınmasında Önderlik ¹⁵

Köy topluluklarının girişkenliği ele alıp sorunlarını çözmek üzere güçlerini birleştirmesinde, devletle gönüllü işbirliğine girmesinde, böylece sorunlarını çözmesinde önderliğin önemi açıktır. Toplum kalkınması için gerekli önderlik başlıca iki kaynaktan güç almaktadır. Bunlardan biri, köyün içinden çıkan, köydeki grupları ardından sürükleyen, sözü dinlenen, sayılan, yeni fikirlere açık yersel önderlerdir. İkincisi ise, devlet personeli ve köy dışından aydınlar gibi resmî önderlerdir. Toplum kalkınmasında her iki tür önderliğin de rolü büyüktür. Fakat sürekli olarak köy topluluğunda yaşayan, köylü ile birarada olan yersel önderler, toplum kalkınması çalışmalarının sürekliliğini sağlayan önemli bir etkidir. Yersel

(15) C. GERAY, a.g.e., s. 173-185.

R. B. SCOTT, *The Village Headmen in Turkey*, T.O.D.A.İ.E. yayını, Ankara, 1968.

D. SEZER, «Toplum Kalkınmasında Önderlik», **S.B.F.D.**, C. XX, (1965), Sayı 3'den ayrı baskı.

A. YÜCEKÖK, «Toplum Kalkınmasında Liderlik Sorunları», **S.B.F.D.**, C. XXIII (1968), Sayı 3, s. 311-336.

önderlik, resmi bir statüye (muhtarlık gibi) dayanabileceği gibi resmi olmayan doğal bir önderlik biçiminde de olabilir. Geri kalmış toplumlarda yersel önderler arasında üretim güçlerini elinde bulunduran geleneksel önderler yaygındır. Bu tür önderler, kendi çıkarını, toplumun yararından üstün tuttuklarından toplum kalkınması çalışmalarının beklenen amaçlara ulaşmasını güçleştirirler. Bu bakımdan, toplum kalkınmasında geleneksel olmayan, yeniliğe açık, toplumu ardından sürükleyebilecek, bilgi ve beceri sahibi önderlere, örgütçü önderlere dayanmak gerekir. Doğal önder adı verilen bu tür önderlikle resmi önderliğin aynı kişide toplanması daha güçlü bir önder türü ortaya çıkarabilir. İşte, Örnekolaylardan birinde, (No. 20) muhtar seçilmek yoluyla resmi bir önderlik statüsüne kavuşan doğal bir önderin köyünde başardığı toprak toplulaştırma ve iyileştirme projesinin öyküsü anlatılmaktadır.

İlçe personelinin ya da köy düzeyinde çalışan personelin, özellikle öğretmen, kaymakam, bucak müdürü gibi köylüyle yakın bir çalışma yapma durumunda olan personelin, bu arada bir yargıcın toplum kalkınmasında etkili bir önderlik, yol göstericilik yapması beklenmektedir. İster görevi gereği olsun, isterse gönüllü bir çerçevede olsun, resmî personelin ve aydınların köylüyü toplum kalkınmasına yöneltip etkili oldukları durumlar yaygındır. Bu kesimdeki örnekolaylardan çoğu bu tür önderlerin çalışmalarıyla ilişkilidir.

ÖRNEKOLAY No. 20

Köyde Arazi Toplulaştırılması Yapılmasına Önayak Olan Muhtar

Ödemiş İlçesi'ne bağlı Demircili köyü halkının Muhtar Mehmet Çavuş'un önderliğindeki kalkınma atılımlarından biri de, miras yoluyla ufak parçalara bölünen tarlaların hamur edilip daha büyük parçalar durumuna sokulması için giriştikleri gönüllü harekettir.

Demircilik'de toprak çok bereketlidir. Sulama yapılabilse, makine kullanabilse, fennî gübre atılabilse yılda üç kez ürün alınabilir. Bu kumlu topraklar, patatesi kaldırıp susam'ı ekmeğe, son baharda da kış ürünü ekmeğe elverişli Yeter ki sulama yapılabilsin. Fakat tarlaların küçük küçük parçalardan meydana gelmesi, birbirinin içine girmesi, eğri büğrü olması sulamayı engellemekteydi. Bazı kişilerin sekiz on parça toprağı vardı. Bunlar arasında bir iki kilometrelik bir uzaklık bulunuyordu. Tarla aralarından taşıyla geç-

meğe elverişli düzgün yollar açılmamıştı. Traktör geçecek yol olsaydı da tarlalar traktör girecek biçimde değildi. Küçük ve biçimsiz tarlalarda traktör kullanılması çok güçtü, üstelik bir tarlada işini bitirip ötekine işçileri, araçları, gereçleri taşımak çok zaman alıyordu. Buna bir çözüm yolu bulunabilirdi.

Muhtar, ilkönce durumu ihtiyar kurulu üyelerine açtı. Onları bu konuyu ele almaya ikna etti. Muhtar ve ihtiyar kurulu bu sorunu çözmek için ilgililerle ilişkiler kurma yoluna gittiler. Toprak-Su örgütünün yetkili yöneticileri bunun çözümünün güç olmadığını söylediler. Köydeki tarlaların hamur edilip sonradan sahiplerine dağıtılması en çıkar yol olarak görülüyordu. Fakat köylünün çoğunluğunun bu konuda rıza göstermesi gerektiği belirtiliyordu. Muhtar ve üyeler durumu köylüye anlattılar. Köylünün bu işe akli kolay kolay yatmıyordu. Bunun üzerine, Toprak-Su örgütünün uzmanlarını köye çağırdılar. Onlara göre toprak toplulaştırmanın yararları şunlardı :

- 1 — Toplulaştırılan toprak sulama olanaklarına kavuşur.
- 2 — Toplulaştırma tarlalararası ve tarla içi yolların açılmasını kolaylaştırır.
- 3 — Toplulaştırma, sulama yanında, toprak tesfiyesini, toprak iyileştirilmesini kolaylaştırır.
- 4 — Sürüm, ekim ve hasatta zamandan kazandırır.
- 5 — Toprağın işlenmesi kolayca sağlanır.
- 6 — Böylece tarlaların verimi artar, dolayısıyla üretim ve gelir artışı sağlanmış olur.
- 7 — Ürünlerin sür'atle pazara taşınması sağlanır.

Köylünün, toprak toplulaştırmanın bu yararlarını kavraması için gözüyle görmesi gerekliydi. Manisa'nın Tilkili Köyünde de geçen yıl Toprak-Su örgütünce böyle bir çalışma başarısıyla yürütülmüştü.

En iyisi Demircili halkına, Tilkili köyünde olup bitenleri yerinde göstermekti. 40-45 kişilik bir gurup otobüsle Tilkili köyüne gitti. İlkönce, toplulaştırılıp düzgün bir biçime sokulan sonra da tesviye olunan toprakları, bataklıktan kurtarılan tarlaları, açılan yolları, yapılan sulama kanallarını yerinde gördüler. Demircili'ler Tilkili köyü halkıyla oturup bu işin nasıl gerçekleştiğini onlardan öğrendiler.

«Tilkilik köyünde öyle kişilere rastladık ki 87 parça tarlası 23 parçaya indirilmiş. Birisinininki de 9 parçadan 3'e inmiş. Toplulaştı-

rılan tarlaları düzlenmiş. Bataklıktan kurtulmuş. Tarla yolları yapılmış. Traktörler, yoldan kolayca tarlaya gidebiliyor. Sulama kanalları açılmış. Böylece, eskiden sulanamayan ya da çok para harcayarak güçlükle sulanabilen tarlalarda sulu tarım yapılması olanağı sağlanabilmiş».

Toprak toplulaştırılması yapılmadan önceki durumuyla karşılaştırılan Tilkili köyünden Nafi Yücel bunun yararlarını şöyle anlatıyordu :

«Eskiden tarlalarımız arasında en az bir kilometre uzaklık vardı. Şimdi tarlaları kolayca işleyebiliyoruz. Eskiden tarlalar arasında yollar yoktu. Konu komşunun tarlasından geçiyor, birbirimize zarar veriyorduk. Gidip gelmek için hem zaman, hem de akaryakıt kaybediyorduk. Eskiden 30 dekarlık bir alanı sulayabiliyordum. Şimdi, seksen dekar yer sulayabiliyorum. Eskiden arteziyen kuyusu ile sularдық. Yılda 5 bin liralık akaryakıt kullanarak suyu pompalıyorduk. Bu yılki gider 2 bin lirayı geçmiyor».

Bir başkası, Nebi Başkay «95 parsel tarlam vardı 11 parsele düştü. Bu işleri çok kolaylaştırdı. Şimdi tarlaya varıyoruz.. işliyoruz, işliyoruz, ertesi gün yine aynı tarlaya gidiyoruz. Çünkü, artık tarlalarımız büyüdü. İşçilikten çok kazandık».

Tilkili köyündeki toplulaştırmada da başlangıçta, buna inananmayanlar çıkmıştı. 306 kişiden sadece 29'u kendisine verilen yere itiraz etmişti. Kendi temsilcilerinin de katıldığı bir sınıflandırma kurulu, itirazları yerinde görmedi. Verilen yerlerin eski tarla ile aynı sınıfta olduğu, hata yapılmadığı sonucuna varıldı. Sonunda, itiraz edenler de yeni yerleri artık kabul ettiler. Ekip biçtiler, ürün elde ettiler. Şimdi tapularını almış bulunuyorlar. Böylece, Tilkili köyünde 306 kişiye ait tarlalar 2210 parça iken 876'ya inmiştir. Bu, her aile işletmesinin ortalama 13 parça tarlası varken, 5 parçaya inmiştir. 88 parça tarlası olan bir köylünün tarlaları 24'e inmiştir. Ortalama olarak parça sayısı üçte bire inmiş, tarlalar aynı oranda daha büyümüştür.

Tilkili Köyündekileri gördükten, yapılanları onların ağızından dinledikten sonra Demircililer kendi köylerinde de aynı şeyi yapabilecekleri kararına vardılar. Toprak-Su Mühendisleri geldi. Tarlaları ölçüp biçti. Kadastro zaten yapılmış olduğundan mülkiyet durumunu belirtmek güç olmadı. Toprakların verime göre sınıflandırması yapıldı. Sınıflandırmada köylülerin aralarından seçtiği yaşlılar da hakem olarak rol aldılar. Yollar ve köyün ortak tesisleri için ayrılan yerler ile tarlaların yeniden bölünüşü bir plan üzerinde göste-

rildi. Kazıklar çakıldı. İş artık Devlet Su İşleri örgütünün derinkuyu makinelerinin gelip çalışmasına bağlıydı. Fakat, İzmir Belediyesi ağır bastı ve makineler köyde çalışmaya başlamadan İzmir'in Bayraklı semtine gönderilmişti. Köylü, bu makinelerin yapım mevsimi sona ermeden yeniden gönderilmesini bekliyordu.

ÖRNEKOLAY No. 21

Köyün Kaderini Değiştiren Öğretmen

İzmirin Urla ilçesine bağlı 850 nüfuslu Bademler köyü, tarım, kredi, üretim ve tüketim kooperatifçiliği, kültür ve tiyatro çalışmaları konusunda öteki köylerimize örneklik edecek bir köyümüzdür. Sorunlarını herşeyden önce kendi güçlerini harekete geçirmek, sonra da devletin desteğini sağlamak yoluyla çözümlene yoluna giren Bademler köyündeki kalkınma çabaları ilgi çekici bir gelişme göstermiştir.

Bademler köyü halkı, bundan 130 yıl öncesine kadar, ağaççılıkla, tahtaçılıkla geçinirdi. Bu nedenle, belli bir yere yerleşmemişlerdi. Çadırda yaşayıp yarı göçebe bir hayat sürerlerdi. Çevre köylerden biri, Mestan ağa adıyla tanınan yaşlı bir kimse, yarı göçebelikten bıkan bu insanlara, badem ağaçları bulunan yere yerleşmelerini salık verdi. 12 çadırda barınan üç hane halkı 1826 yıllarında buraya yerleşerek Bademler köyünün ilk temelini atmış oldu. On yıl geçmeden, öteki aileler de gelip oraya yerleştiler. Bir yandan ağaççılıkla uğraşırken, öte yandan da ağaç yetiştirmek yoluna gittiler. Köyün çevresini badem ve zeytin ağaçlarıyla yeşelttiler. 1922 yılında okulun yapılması Bademler köyü halkının kaderinde büyük değişikliğe bir başlangıç oldu. 1924 yılında Bademlere gelen ülkücü öğretmen Mustafa Ararat, köye ve köylüye dört elle sarılmıştı. Ararat, okul çağındaki çocuklardan hiçbirisine okul dışında kalmasına izin vermedi. Çocuğu işine ortak, hayvanına çoban edenlere, söz dinlemeyenlere karşı çıkıyordu. Bundan hoşlanmayanlar, öğretmeni sindirmeğe çalıştılsa da onu yıldıramadılar. Çekişme uzun sürmedi. Çocukları okula göndermenin gerekliliğine köylüyü inandırdı. O günlerde köyde ne yapıldıysa, köyde 1934 yıllarına kadar kalan bu ülkücü öğretmen Ararat'ın önderliğiyle başarılmıştır. Bugün köyün yönetiminde ve kalkınmasında baş rolü oynayan kuşak, onun yetiştirdiği köy çocuklarıdır. Sonradan gelen öğretmenler de Ararat'ın izinden giderek, köyde o çocuklarını orta ve yüksek öğrenime yollamaya karşı duranların görüşünü değiştirerek, böyle bir istek yaratıp körüklemişlerdir.

Kendi sorunlarını, aralarından yetişen önderlerini izinden giderek el birliğiyle çözmeği başaran Bademler halkı, öteki çalışmalar arasında kültüre de ayrı önem vermişlerdir. Denilebilir ki Bademler, tiyatrosu olan ilk köyümüzdür. Yine uluslararası ödül kazanan, bir türk filminin çevrilmesinde rol alan ilk köyümüz de odur.

Köyde kalkınmayı başlatan öğretmen Mustafa Ararat, Bademler köyünde tiyatro sevgisini ilk aşılaman, onlara tiyatro zevkini ilk tattıran öncü olarak bugün de saygıyla anılmaktadır. Köyde ilk önce, öğretmen Mustafa Ararat'ın yönetiminde köy çocukları «Meyhaneci Agop» oyununu temsil ettiler. Köy halkı, tiyatronun hem zevkli, hem de öğretici bir eğlence olduğunu anlamıştı. Kısacası, tiyatroyu sevmişti. Çok geçmeden, yeni yetişen gençlerden Musa Baran «eski ve yeni okullar» adıyla bir oyun yazdı. Bu oyunu 1940'da başarıyla oynayan oyuncuların kendilerine güvenleri artmıştı.

Üstelik, askerliğini tiyatroların bulunduğu büyük şehirlerde yapanlar, tiyatro bilgi ve görgülerini, arttırmış olarak köylerine dönmüşlerdi. 1947'de Bademler tiyatrosunda büyük bir yenilik oldu. O zamana kadar kadın rolüne erkekler çıkıp, kadın taklidi yaparak oynuyorlardı. Zeynep Şen adındaki köylü kız, ilk defa olarak oyunda rol alıyordu. Böylece köyde genç kızların da tiyatro çalışmalarına katılmasına öncülük etti. Bugün artık köylü kızları arasında oyunda rol almak için yarışma vardır. Kendilerine rol verilmeyen genç kızların zaman zaman yöneticilere küstüğü, görülmektedir.

1950'de Bademler tiyatrosu sahnesini «Paydos» oyunu ile açtı. Bu oyun için günlerce uğraşıp didinmişlerdi. Prova üstüne prova yaptılar. Oyun çok beğenilmişti. Bundan cesaret aldılar. İlçe merkezi olan Seferihisar'da, Urla'da oyunlarını tekrarladılar. Urla'daki oyuna, köyün ilk öğretmeni Mustafa Ararat'ı da çağırmışlardı. Yetiştirdiği öğrencilerinin, o gün birer delikanlı olan gençlerin bu başarısı kendisini o denli duygulandırmıştı ki sevincinden hüngür hüngür ağlayarak sahneye koştu. Onları kucakladı, alınlarından öptü, «tiyatroyu köye getirdiğimiz için çok söz işittik ama, bu başarı hepsini unutturdu. Emeklerim boşa gitmemiş, babalarınızı başışladım» dedi.

Köyde tiyatronun kurulması pek kolay olmamıştı. Oyun giderlerini karşılamak için seyircilerden alınan beş on kuruşluk ücretin oyunculara şarap parası yapıldığı yolunda iftiralar ileri sürüldü.

Oysa ki toplanan paralardan giderler çıkarıldıktan sonra geri kalan okula veriliyor, yoksul çocuklara kitap, defter alınıyordu. Okulun salonu, darlık nedeniyle bir ara oyun için gençlere verilmedi. Bunun üzerine, oyuncular muhtarı hicveden bir oyun hazırladılar, kahvelerde oynadılar. Muhtarı, köylünün gözünden düşürmeğe çalıştılar. Sonunda, okulu gençlere kapatan muhtar, görevden ayrılmak zorunda kaldı. Muhtar değişince Tiyatro yeniden canlandı. Okulun salonunda ard arda oyunlar sahneye kondu. Oyunlar halka parasız gösteriliyordu. İlçe merkezinde ve çevre köylerde oynanan oyunların giderlerini kaymakamlık, belediyeler ve köy muhtarlıkları karşılıyorlardı.

Son yıllarda okulda yeni bir sınıfa ihtiyaç olduğu için tiyatro salonunu ikiye bölmek gerekti. Yeni bir tiyatro binasına, şiddetle ihtiyaç duyuluyordu. Muhtar, gençlere tiyatro için köy sandığından bir arsa sağladı köylü de taşını, kumunu, çekti, kirecini yaktı teknik üniversiteden tiyatro yapısı projesi istediler. Hazırlanan proje çok pahalıya çıkacağı için İzmirden bir belediye memuruna proje çizdirildi. Bu, köyün olanaklarına uygundu. Daha ucuza çıkacaktı. Temeller atıldı. Fakat köylü o yıl, çiftlik satın almak üzere kurulan üretim kooperatifine olan parasını yatırmıştı. Fakat çiftliğin satın alınması için Banka kredi vermeyince kooperatif de başarısızlığa sürüklenmişti. Bu arada bazı büyük tiyatrolar Bademler tiyatrosu yararına oyunlar oynayarak onları parayla destekleyince, tiyatro yapımı hızlandı. Tiyatro binası henüz tamamlanmamıştı. Fakat önümüzdeki mevsimde bitirmek için çaba gösterilmektedir. Bademler köyü tiyatrosu, «Buzlar Çözülmeden» adlı oyunu sahneye koymayı kararlaştırılmıştır. Bugünlerde hasat nedeniyle çalışmalara ara verilmiştir.

ÖRNEKOLAY No. 16

Köyden Yetişen Öğretmenin Toplum Kalkınmasındaki Rolü *

İmişehir, Eskişehir üzerinden Ankara'ya giderken yukarı taraflarda bir köy. Tarihlerin konu ettiği topraklar üzerinde kurulmuş. 160 yıla varan bir geçmişe sahip. 50 hanesi ve 200 nüfusu var. Köy Yunan'ın o dolaylara geldiğinde tamamen yıkılıp, yakılmış, yerle bir edilmiş. 1940'lardan sonra da yeniden toparlanmaya başlamış, yeniden yaşama çabasına girişmiş.

(*) Kaynaklar : Ahmet ÖZTUNA, İmişehir Öğretmeni, Müslim ÖZBALKAN, S.B.F. Şehircilik Kürsüsü Asistan.

Ahmet Öztuna İmişehir'in çocuğu. Çok küçük yaşlardan beri izlemiş büyüklerinin toprakla olan sonsuz savaşını. İnsanoğlunun bütün çabasına rağmen toprağa boyun eğişini, verilenle yetinişini.. Yıllar geçmiş aradan. 1944 de Ahmet Öztuna, öğretmen olarak dönmüş İmişehir'e. 1944'lerde İmişehir'de 150 kadar insan yaşarmış. Toprağının yarısına arpa, buğday, yulaf eken, diğer yarısını nadasa bırakan, özellikle sıcak suya ekmek doğrayıp yiyen 150 insanoğlu.. O tarihlerde İmişehir'de en geçerli hediye dört metre basmaymış. Onu alabilenler de parmakla gösterilirmiş. Arazi anlaşmazlıkları, mera kavgaları sık sık olurmuş. Köye dönüşünü, gelişini şöyle anlatıyor öğretmen :

«— O köyde doğmuş bir öğretmen olarak onların dertlerini en fazla ben biliyordum. Köyümde 10 yılda hiç bir değişiklik olmamıştı. Çağımızın değişen teknolojisinden bu köyün insanlarını yararlandırmak, hayatlarını renklendirmek, haklarını tanıtmak, yaşama seviyelerini yükseltmek gerekiyordu ve ben onu borçluydum. Borcumu ödeyecektim...»

Bugün herşey değişmiş İmişehir'de.. Kolay olmamış bu değişiklik. Yıllar sürmüş. Ahmet Öztuna, ilk kez okutmakla başlamış ise. Çocukların yanına büyükleri de katmış. Çocuklar, anaları, babaları ile birlikte öğrenmişler okumasını, yazmasını.

Köyü kalkındırmak kolay değildi. Yapılacak pek çok iş vardı. Köylü okuma yazmasını öğrenmişti, ama birlikte iş başarma zevkini, alışkanlığını kazanamamıştı. Yapılacak işleri anlatmak yetmiyordu. Görerek öğrenmek, başarılı örnekleri izliyerek inanmak eğilimindeydiler. Köylüyü çalışmaya ikna etmek gerekli idi.

Küçücük öğrencileri ilk yardımcıları oldu. Önce okul bahçesine fidanlar dikildi. Sonra komşu sokağın yol kenarlarına, ve de diğer yollara. Yeşillenmeye başlamıştı, köy. Köylüye ağaç dikme zevki aşılarmıştı. Ağaç diken eller çoğalmıştı. Babalar çocuklarını yalnız komamıştı fidan çukuru kazmakta, fide taşımakta. Bugün köy içi ve dışında 12000 fidan dikili.

Sonra köylü üzüm yetiştirmeye özendirildi. Ağaç dikmeye alışan eller bu kez her ev için iki dekar bağ yaptı. Her ev üzüm ve pekmez satarak gelirlerini arttırdı.

Bağ sahibi olan köylü, bu defa kendiliğinden meyva ağaçları istedi. Asmalar arasına meyva fidanları dikildi. Zerdali, iğde, kayısı, kiraz, vişne yetiştirmeye başlandı İmişehir'de.

İmişehir ile komşu Kalkanlı köyü arasında 522 dekarlık bir arazi için 25 yıldır süregelen bir toprak anlaşmazlığı vardı. Kavga- lar oluyor, köylüler mahkeme mahkeme sürünüp zamanlarını ve gelirlerini boşuna harcıyordu. Önder öğretmen arabuluculuk yaptı, iki köyü barıştıracak çareyi buldu. Arazi kimsenin olmayacaktı, ha- zineye terk edilecekti. Karar uygulandı. Orman idaresi yardım et- ti ve ortaya koca bir çam ormanı çıktı. Eskişehir-Ankara yolu üze- rinde 4 kilometre boyunca bir orman görürseniz İmişehir gelsin ak- lınıza.

Artık, öğretmenle el ele veren köylü her engeli aşacağına inan- mıştı. Kışın köyden şehire inmek imkânsızdı. Öğretmen yol yapa- lım der de bundan böyle koşmayan olurmuydu. Yolda çalışmak için koşullar. Bayındırlık Müdürlüğü de gereken yardımı esirgeme- di. Bugün 2 kilometrelik stabilize bir yol İmişehir'i Ankara-Eskişe- hir asfaltına bağlamaktadır.

Artık ufak tefek işler başarılmış sıra büyük projelere, para isteyen, bakım isteyen, giderleri gerektiren, düzenli bir toplu çalış- ma sürecini gerektiren işlere gelmişti. Öğretmen köylüyü topladı. Bundan sonra neler yapabileceği, nelere ihtiyaç duyulduğu saptan- dı. Bu işlerin programlı bir biçimde yapılması için en iyi yolun ön- ce örgütlenme olduğu kabul edildi. İmişehir Köyü İmar ve Kalkın- ma Derneği kuruldu. Dernek Yönetim kurulu oturdu ve daha ön- ceki tartışmalardan da esinlenerek İmişehir için 5 yıllık bir kalkın- ma programı hazırlandı. Köye elektrik gelmeliydi, su gelmeliydi... Bütün bu işler öncelikle paraya bakıyordu. Para nereden sağlan- malıydı?

Köyün 250 dekarlık boş bir arazisi ot yetiştirmek üzere ayrıl- dı. Eskişehir Valisi, Ziraat Müdürü, Dernek ve Muhtar seçilmiş olan öğretmen imzaladıkları sözleşme ile işe başladılar. Taşlarla kaplı arazi ekilebilir duruma getirildi ve satılmak üzere ot yetiştirilme- ye başlandı. Bu, Derneğe üç yılda 28,000 liralık bir gelir sağladı. Bu parayla artık bir çok iş başarılabilirdi. Okulun ihtiyaçlarını karşı- lamak üzere ayrılan 50 dekarlık arazi de okula yılda 1500 liralık bir gelir sağlamaya başlamıştı.

Gelir artıp, köylü birlikte iş başarmaya alıştıkça, daha büyük sorunlar üzerinde tartışır oldular. İmişehir'in sorunu da su idi. Su- suz hayat olur mu? Bu yüzden su bir ara hayat yerine ölüm saçma- ya başlamıştı. Köylü kurtuluşu ayrı kuyular açmakta buldu. Ancak bunların da üstü kapalı olmadığından tifo, çeşitli mide ve bağırsak- hastalıkları artıp durdu.

Bu durum üzerine, 5 kilometre uzaklıktaki bir kaynak suyunun köye getirilmesi dernek tarafından plânlandı. Köylünün projeye yardımcı olmasını sağlamak üzere başta öğretmen Öztuna olduğu halde bir kaç önder, suyun yararları, gerekliliği konusunda uyarıcı konuşmalar yaptılar. Evlerine su geldiği takdirde sebze, meyva yetiştirebileceklerini, kuyudan su çekme zahmetinin ortadan kalkacağını köylüye anlattılar. Ortamın hazır olduğu bir cuma günü Pınarbaşına bir gezi düzenledi. Su köylüye gösterildi. Köylüler arasında itiraz eden bir kaç kişi çıkmıştı. Onlara göre bu işi «devlet yapmalıydı.» İtiraz edenlere gazetelerden küpürler gösterildi ve «devletin» yapacak çok işi olduğu, İmişehir'e sıra gelmesi için «daha çok» beklenmesi gerektiği, köylü işe girişirse yardımın da gelebileceği anlatıldı.

Öte yandan Bayındırlık Müdürlüğüyle de ilişki kurularak köylünün su getirme işinde aynen çalışacağı, taş ve kum sağlayacağı, gerekli hafriyatı yapacağı sözü verildi Bayındırlık Müdürlüğü'nün yaptığı plânlara göre proje 107.000 liraya gerçekleşecekti.

Çalışma başladı. Köylü kadınıyla, erkeğiyle çalışıyordu. Sırası gelen kum, toprak, taş taşıyor, sırası gelen toprak kazıyordu. 31800 metreküp toprak kazılıp taşındı. 35 km. uzaklıktan 80 metreküp taş çıkarıldı ve köye taşındı. Dile kolay.. Aylarca çalışıldı. Şimdi 5 kilometre uzaktan gelen su, köy yakınında bir depoda toplanıyor, sonra köyün içindeki 7 çeşmeden akıyor. Koyunlar özel banyolarında yıkanıyor. Bahçelerde sebze ve meyvalar büyüyor.

Sıra en büyük projeye gelmişti. İmişehir sokakları neden geceleri kapkara olsun? Neden yavrular evlerinde gaz lâmbasının ışığı altında ders çalışsındı? Neden İmişehir elektrik enerjisi ile çalışan buzdolabı, çamaşır makinesi, ütü, radyo gibi araçlara sahip olmasındı ve neden İmişehir'de küçük bir sanayi kurulmasındı?

Öğretmen projeyi hazırlattı, halkı elektrik konusunda uyardı. Herkes inanmıştı elektriğin yararına, fakat nasıl yapılırdı bu iş?

Öğretmen Eskişehir Hava Üssünde bozuk bir jeneratör olduğunu duymuştu. Yazdı, çizdi, Ankara'lara gitti. Sonunda onarılıp kullanılması gereğiyle 50,000 liralık motor, 2,500 liraya köy adına alındı. Köyden bu kadar bir paranın toplanması bile bir sorun olmuştu. Fakat sonunda para sağlandı ve motor onarılıp köye getirildi. Köylü elektriğe kavuşma sevinci içinde santral binasının yapımında gönüllü çalıştı. Elektrik direği sağlanması ve bina için 10,000 lirayı seve seve bulup buluşturdu. İmişehir aydın, aydınlık bir köy olduğunu böylece bir kez daha ispatlamıştı.

Çok şey yapıldı, İmişehirde. Anlatmakla bitmez. Okul onarıldı, öğretmen evi yapıldı, kitaplık kuruldu, cami inşasına başlandı, tavukçuluk ve sütçülük geliştirildi. Orta öğretim için ilçeye gidecek öğrencilere taşıt sağlandı. İmişehir bu arada İmar ve İskân Bakanlığından onaylanmış imar plânına sahip ilk köyümüz oldu. Sağlığa elverişsiz, birbirine girmiş harap evlerle, daracık sokaklar ortadan kaldırıldı. Hazırlanan plân tüm uygulandı. İlk önceleri köylüyü yıllardır barındığı evi yıkmaya ikna etmek kolay olmadı. Ama bu da başarıldı. İmişehir'deki evlerin hemen hemen tamamı yıkıldı ve yerine içi, dışı bembeyaz badanalı, üstleri kırmızı kiremit döşeli şipşirin evler yapıldı. Yollar açıldı. Çocuk parkı yapıldı. Küçük çocuklar salıncakta sallanıyor, tattıravallinin keyfini çıkarıyordu.

İmişehir'li birlikte iş yapmanın tadını almıştı. Şimdi yeni projeler hazırlamaya diğer sorunlarını elbirliği ile çözümlenmeye çalışıyorlar.

ÖRNEKOLAY No. 22

Bucak Müdürünün Toplum Kalkınmasında Rolü

Elmalı ilçesine bağlı bir bucak merkezi olan Gölova, oldukça geniş arazisi bulunan zengince bir köydür. Köyde, 250 hanede 1700 nüfus yaşamaktadır. Bucak müdürlüğü dışında, köyde ilkokul vardır. Okul dört öğretmenlidir. Bucak merkezinde, küçük bir de kahve açılmıştır. Bucakta işi olan, köy dışından gelen kişilerin oturabileceği, köylülerin biraraya gelebilecekleri tek yer bu küçük kahvedir. Kahvenin içinde beş altı masa, on oniki sandalye vardır.

Gölova, devlet yoluna yeni yapılan bir yolla bağlanmıştır. Köyün yeraltı su kaynakları zengindir. Toprağı iki metre kazdınız mı hemen suyu bulabilirsiniz. Köyde başlıca geçim kaynağı tahıl ürünleridir. Halk, kışı evlerinde, yazı tarlalarında geçirir. Gençler ve orta yaşlılar kışın zamanlarını kahvede oturarak boşuna harcarlar. Özellikle ilkbahar ve kış günleri köy gençleri için pek ölü ve hareketsiz bir mevsimdir. Sıkıntıdan bunaldıkları çok olurdu.

Günlerden bir gün köye, bucak müdürü olarak genç bir yönetici geldi. Bu genç insan, öteki bucak müdürlerinden farklıydı. Daha ilkgünden halkın arasına girmişti. Bucak müdürü, karargâhını sanki kahvede kurmuştu. Boş zamanlarında öğretmenleri, imamı da yanına alarak kahvede oturuyordu. Köylülerle sohbet ediyordu. Kendisi hemen hemen pek az konuşuyor, daha çok köylüleri konuşturuyordu. Köyün en önemli derdi nedir? Bu dert nasıl çözülebi-

lır? Bunda, köyün katkısı ne olabilir? Köylü, nasıl işlere katılabilir? Bu konuda köylü devletten ne bekleyebilir?.. Uzun görüşmeler sonunda, genç bucak müdürünün kafasında bu sorulara birtakım karşılıklar belirmeğe başlamıştı. Bucak müdürü, köylünün ilerlemesi, köyün kalkınması için ne gibi sorunlar olduğunu, bu sorunların nasıl çözülmesi konusunda köylünün neler yapabileceğini, yine bu görüşmelerden öğrenmişti. Artık köylüyü, onun sorunlarını, köyde sözü geçen kişileri tanımağa başlamıştı. Köyün işgüç biçimi, gelir kaynakları konusunda bilgi sahibi olmuştu.

Halkın çoğunluğu, kış günlerinde işsiz kalmaktan yakınıyordu. Sulama olanakları olan geniş topraklar üzerinde sadece tahıl üretimi yapabiliyorlardı. Gençler ve özellikle köyün genç ve uyanık muhtarı, Antalya ile çok yakından ilişkiler kurmuşlardı. Hububat dışında da ürünler yetiştirilebileceğini görmüşlerdi. Köylüye, sulama yapıldığında daha çok para getirecek ürünler yetiştirilebileceğini anlatıyorlardı. Bu görüşü, köylü yadırgamıyordu. Gölova ile aynı koşullar içinde bulunan Kuz köyü buna örnek verilebilirdi. Beş yıllık bir çaba sonunda Kuz köyünde halkın geliri büyük ölçüde artmıştı. Kendileri de, geniş ovayı sulamak, meyvacılığı geliştirmek, ürünlerini değerlendirmek amacıyla harekete geçmenin zorunlu olduğunu anlamışlardı. Bu işleri başarmak için aralarında işbirliği yapmak, örgütlenmek yoluna gitmeliydiler. Onlar da Kuz köyü halkı gibi bir Toprak-Su kooperatifi kurabilirlerdi. Anlaşıldığı gibi, Gölova köyü halkı, sorunlarını temelinden kavramıştı. İhtiyaç olarak duyduğu temel sorunu çözümenin kooperatifleşme yoluyla çözülebileceğini anlamıştı.

Toplantılardan birinde bucak müdürü, köylüleri yine uzun uzun dinledikten sonra, «Peki, ne yapmalıyız? Köylü neler yapmalı? Devlet ne yapmalı? Ben size nasıl yardımcı olabilirim? sorusunu ileri attı. Köylüler, tek konuda birleşiyorlardı : sulama ve pazarlama amacıyla bir kooperatif kurmak... Hemen oracıkta kooperatif kurulmasına karar verildi. Bunun için ön hazırlıklar yapılırken, herkesin bir miktar para ile buna katılması kararlaştırıldı.

Bu karar üzerinden günler, haftalar, hatta aylar geçti, fakat sadece 8 kişi yüzer lira ile üye olmuştu. Köylüde bir tereddüt vardı. Nedeni belli değildi. Sanki halk, tam tersine bir dönüş yapmıştı. Bir türlü üye olmak, bunun için katkıda bulunmak istemiyorlardı. Oysa, ceplerinde üye olabilecek kadar paraları vardı, hasattan hemen sonraya rastladığı için..

Bucak müdürü köyün sözü dinlenen, sayılan, sevilen önderleriyle tek tek görüşmeler yapmağa başladı. Bu ilgisizliğin nedenleri-

ni öğrenmek istiyordu. Topluca verdikleri karardan dönmenin elbette bir nedeni olmalıydı. Sonradan anlaşıldı ki, köylü sulama yapılması için harekete geçilmesini istiyordu, kooperatif kurulmasından yana idi... fakat köylü arasında siyasal bakımdan ikilik çıkmıştı.. bir partinin taraftarları bu girişimi kendi partilerine mal etmek istiyorlar, öteki bir partinin taraftarları da buna karşı koyuyorlardı ...O halde, işleri engellemeye çalışanlara bunun partilerle ilişkili olmadığını anlatmak, onları yapılan işin siyasal yanı olmadığına inandırmak gerekiyordu. Bucak müdürü bu kez, yine yanına öğretmenlerden birini ya da birkaçını alarak, bu çalışmalara karşı duran kişileri evlerinde ziyaret etmeğe başladı. Kendilerinin bu harekete katılmalarını, kooperatife üye girmelerini sağladı. Üye listesi, kahvede, camide ilân edildi. İlk aşamada 80 kişi üye oldu.

Kuz köyü bu konuda neler yapmıştı? Bu işleri nasıl başarmıştı? Bunları bir de yerinde görmek, incelemek gerekirdi. Kuz köyü halkından bunları dinlemek iyi olurdu. Bir gün traktörlere doldular, başlarında bucak müdürü olduğu halde Kuz köyüne gittiler. Oradaki Toprak-Su tesislerini gezdiler. Sulamaya geçildikten sonra ne gibi yeni ürünlerin yetiştirilmeğe başlandığını, verimin ne ölçüde arttığını Kuz köyü halkından dinlediler. Halkın sulama tesislerinden yararlandığını gözleriyle gördüler. Komşu köye yapılan bu geziden sonra üye sayısı 80'den 120'ye yükselmişti.

Gerekli para toplanınca, hukuki işlemler tamamlanarak kooperatif kuruldu. Bu arada, Antalya'dan Toprak-Su ve Devlet Su İşleri başmühendisleri köye çağrıldı. Onlarla köyün kalkınması için yapılması gereken işler konuşuldu. Köylü, kendine düşeni yapmağa hazırды. Yetkililer, köyün bu alanda gösterdiği çabayı, anlayışı övdüler. Köyde, sulamayla ilgili olarak neler yapılabileceğini onlara anlattılar. Sonradan, köyün sulama tesisleri programa alındı, projeye bağlandı. Önümüzdeki yıl, sonbaharda sulamaya geçmek mümkün olabilecektir. Gölova halkı, birlikten kuvvet doğacağını bir kez daha anlamıştı. Artık on beş yirmi yıldır dargın duranlar barışmış, aralarındaki siyasal görüş ayrılıklarını bir yana bırakmışlardı. Köy halkı biribiriyle kaynaşmış, tek beden gibi hareket etmeğe başlamıştı. Sulama isteği gerçekleştikten sonra elde edecekleri ürünleri birlikte, değerlendirecekler, kişi olarak, köy toplumu olarak kalkınma yolunda hızla ilerlemeye azimli olarak gelecek mevsime hazırlanıyorlar.

ÖRNEKOLAY No. 24

Kaymakam ve Toplum Kalkınması

Yomra-Oymalı yolu, 27 kilometre uzunluğundadır. Yoldan nüfusu toplam olarak 15 bine varan 14 köy yararlanabilir. Yolun yapımı bundan 40 yıl önce, bir hayırsever vatandaşın girişkenliğiyle, başlamış. Başlangıçta kendisine gülmüşler, «buna imkân yok» demişler. Fakat yolun 7 kilometrelik kesimi kolaylıkla yapılmış. Yolun bu kesimi hem fazla engebeli değildir hem de çevredeki köyler zengincedir. Fakat geri kalan 20 kilometrelik kesim ise hem engebelidir. Hem de çevredeki köyler daha fakirdir. 1950'den sonra, köylünün imecesi, devletin çabası birleştirilmiş, 10 yıllık bir çalışma sonucunda yol Oymalıyı Yomraya başlamıştır. Devlet bütçesinden 140.000 lira harcanmıştır. Halk katılımı da bu miktara yaklaşmıştır. Fakat yolun güzergahı, iyi çizilmemiştir. Çok dik ve çok virajlı olduğu için, yoldan taşıtların gidip gelmesi mümkün olmamıştır. Köylünün bütün istek ve hevesi kırılmıştır. «Artık, biz yapacağımızı yaptık, bundan sonra çalışamayız» diyerek işin arkasını izlememiştir. 1961'de ilçenin yeni kaymakamı durumu öğrenince, yolun güzergahını yeniden çizdirmiştir. Köylüler, önceki başarısızlık yüzünden, ilk önce fazla ilgi göstermezler, fakat kaymakamın sürekli ısrarları karşısında dayanamazlar. Aralarında para toplayarak ildeki köy yolları sefliğinden kayaları delmek için bir kompresör sağlarlar. Köylüler, 4-5 saat uzaktan gelerek yolda çalışmaya başlarlar. Çalışma mevsimi sona erdiğinden, 1961 sonbaharında yolun ancak 3 kilometrelik bir bölümü tamamlanabilir.

1962 yazında Kaymakamın başka bir ilçeye atanması üzerine köylüler işi tekrar ele almazlar, kompresörün yanına bile uğramazlar. Aradan üç uzun yıl geçmiş, yolun yapımında ancak arpa boyu bir ilerleme olmuştur. İlin valisi ve ilçenin yeni kaymakamı teknik adamlarla birlikte yolun durumunu yerinde incelemeye gelirler. Köylülerle toplantılar düzenlerler. Bütçeden ayrılabilen 60 bin lira ile bu yolun sadece devlet gücü ile yapılamayacağı köylüye, anlatılır. Köy temsilcileri, yöneticilere köylünün bir gün dahi imeceye çıkmak istemediğini, çünkü şimdiye kadarki emeklerinin boşa harcandığını söylerler. İmecesiz yürütülen çalışmalarda üç ayda ancak 200 metrelik bir yol yapılabilmektedir. Köylünün katkısını sağlayabilmek amacıyla Kaymakam ilçedeki kamu görevlilerini toplantıya çağırır. Memurlar «biz, kazma ve küreği alıp yol yapımında çalışırsak köylü de bizi görerek işe sarılır» derler. Toplantıyı izleyen ilk pazar günü, kaymakam, yargıçlar, savcı, doktor, ve-

teriner başta olmak üzere ilçedeki bütün memurlar kazma ve küreğe sarılarak yolda çalışmaya başlarlar. Kaymakam, çevre, köylere bundan haber salmıştır. Memurların pazar günü dinlenecek yerde burada çalışması karşısında, köylülerde de kazma küreğe sarılırlar. Bir düğün, bir bayram havası içinde kamu görevlileriyle köylüler elbirliğiyle çalışırlar. Artık, her pazar köylü ile memurlar yol yapımında buluşup birlikte çalışmaya devam edince haber bütün ilde yayılır. Bununla ilgili haberler mahalli gazetelerin baş sayfalarında yer alır. Bu da köylünün çalışma isteğini kamçılar yolda çalışanlara bedava öğle yemeği verilmesi işi süratlendirir. İkinci bir komprosör daha getirilir. Fakat iki komprosör de imecenin süratine ayak uyduramaz. Köylülere yetişemez.

İlin valisi başta olmak üzere, daire müdürleri bu çalışmayı yerinde görmeye gelirler. Birlikte bulgur pilavı yenir. Hepsi de valiyle birlikte saatlerce kazma sallar. Bu da köylü için ayrı bir özendirme etkisi yaratır. Kazmaları ve demir küsküleri bilemek için köylüler yolda tamirci ocağı bile açarlar. Başlangıçta, imece bir gün için düşünülmüşken, üç gün, sonra da bir haftaya çıkarılır. Köylüde en ufak bir yorgunluk işareti belirmez. Fakat komprosörlerin, yenisinin verilmemesi, dozerin vaktinde yola gönderilmemesi, çalışmaları biraz yavaşlatır. Sonradan bu ihtiyaçların sağlanmasıyla çalışmalar yeniden hızlanır. Böylece geçit vermez denilen bu kayalık yerde 14 köyün ve 15 bin nüfusun yararlanabileceği yol açılır. Köylüler, ümitlerini yitirdikleri bir sırada ortaya atılan ve kazma kürekle yol yapımında çalışarak «kendi alın terini köylünün alın terine karıştıran memurları hiç unutmayacağız» demektedirler.

ÖRENKOLAY No. 25

Toplum Kalkınması ve Aydınlar *

Hadım Konya'nın 130 km. güneyinde arızalı ve dağlık bir arazide kurulmuş fakir bir ilçedir. İlçe merkezinin nüfusu 4.000'dir. Köyleriyle birlikte 44.000'dir. Başlıca gelir kaynağını üzüm, patates, soğan ve tahıl teşkil eden ilçenin keçi sürüleri ve bir miktar büyük baş hayvanı da vardır. Fakat bütün bu gelirler, yetersizdir. Toprak verimli değildir. Hadım dışarıya nüfus gönderir. Okumuş insanlar bu nüfus arasında önemli bir yer tutar. Hadım elindeki

(*) Kaynaklar : Nabi DİNÇER, D.P.T. Uzmanı, Mustafa EKMEKÇİ, Türk Haberler Ajansı Yazarı.

önemsiz ürünlerini satmak için uygun bir pazar aramaktadır. Konya onun için iyi bir pazar olamaz. Çünkü Hadımlılar tarafından yetiştirilen ürünler Konya'lılar tarafından bol bol yetiştirilmektedir. 90 km. Güneyde bulunan sahil şehri olan Alanya, Hadım için iyi bir pazardır. Narenciye de yetiştiren Alanya, patates, soğan, tahıl, pekmez gibi ürünleri daha uzaktan, daha pahalıya almaktadır. Alanya'nın ürünleri deve sırtında ve az miktarda Hadım'a getirilmektedir. Bir Hadım-Alanya Yolu Konya Alanya arasındaki uzaklığı 210 km. ye indirecek, sahil şehrini bu kısa yoldan Orta Anadolu'ya bağlayacaktır. Hadım'ın güneyinde büyük çam ormanları vardır. Yolsuzluk yüzünden bu ormanlar değerlendirilememektedir. Açılacak yol, bu amaca da hizmet edecektir.

Hadım'ın orman köyleri ile Hadım arasında bağlantı develerle sağlanmaktadır. Bu, hastalık, doğum gibi olaylarda, can kaybına yol açmaktadır. Yeni açılan Hadım-Alanya yolu üzerinde bulunan «Taze Gelin Mezarı» doğuma giderken yolsuzluk yüzünden ölen genç bir kadına aittir. Hadım-Alanya yolu kenara atılmış gibi görünen Hadım'a yeni bir canlılık getirebilecektir. İlerde bu yoldan yerli ve yabancı turistlerin dahi geçeceği düşünülmektedir.

Hadım-Alanya yolunun önemini halk kavramıştır. Bu yol Hadım'ın ve bir çok köylerinin en büyük duyulan ihtiyacıdır. Gerek köylüler, gerek kasabalılar bu ihtiyacı öteden beri şiddetle hissettikleri halde, bir türlü harekete geçememişlerdir. Hadım-Alanya yolu planda da yoktur. Orman yolları arasında bulunmakla beraber önceliği çok düşüktür. Bu yapılması çok güç, çetin bir iştir. Hadım'ı Alanya'dan kayalık dağlar, dere ve ormanlar ayırmaktadır.

1963 yılı sonlarına kadar durum böyle sürmüştür. Fakat ertesi yıl sonbaharda mucize sayılabilecek birşey olmuş, 90 kişilik bir Hadımlı grup ellerinde kazma, kürek gibi âletlerle kayaları parçalamaya başlamışlardır. Sonradan yolda çalışan grup büyümüş, dördüncü gün 650'ye yükselmiştir. 1963'te 19 işgünü çalışan Hadımlılar kışın yaklaşması üzerine işlerine aralık vermişler, 28 Nisan 1964 tarihinden itibaren yeniden işe sarılmışlardır. Canla başla, çoluk çocuk, genç ihtiyar, öğrenci, öğretmen, yargıç, doktor, belediye başkanı yan yana kazma kürek sallamışlardır. Bugün 32 Km. uzunluğunda, 3,5-4 m. genişliğinde bir yol açılmıştır. Bu hareket nasıl başlamış, açılması imkânsız gibi görünen bu yolun 32 km. si nasıl açılmıştır ?

Bir kaç yıl önce Hadım'a genç bir yargıç atandı. Bu genç adam, çeşitli görevlerle Hadım'ın köylerini gezdi. Bütün düşüncelerin bir

Hadım-Alanya yolu üzerinde toplanmış olduğunu gördü. Hadım bu çeşit işlere yabancı değildi. Daha önceden kasabalılar yollarını, okullarını kendi güçleriyle yapmışlardı. Fakat bu işin büyüklüğü ve zorluğu onları korkutuyordu. İşin Hükümet tarafından ele alınacağını umuyorlar, bu konuda gerekli yerlere başvuruyorlardı. Yargıç birinci beş yıllık kalkınma planını ve yıllık programları inceledi. Yolun daha uzun yıllar hükümet tarafından ele alınamayacağını anladı. Bunun üzerine, Hadım halkını birleşerek bu soruna bir çözüm yolu aramaya yöneltti. Bu konudaki görüşünü her fırsatta ileri sürüyordu. Yargıç, şöyle diyordu : «Siz kazma küreğe sarılmadıkça kimse bu işi üzerine almıyacaktır.» Bu ve buna benzer sözlerle, özendirmelerle halka cesaret veriyordu. Yargıç, bu çabalarında yalnız kalmadı. Öteki aydın Hadımlılar, genç yargıcın çabalarına katıldılar. Onun sözlerinde kendi düşüncelerini buldular. Bir dernek kurulmasına karar verildi. 18 Haziran 1963 de Hadım-Alanya ve Güzergâhındaki Köy ve Kasabaların Yollarını Yaptırma Derneği adıyla bir dernek kuruldu. Üyelerin çoğu genç ve enerjik kimselerdi. Dernek yürütme ve başarma gücüne sahipti. Fakat teknik yol göstericilerden yoksundu. Onun da kolayı bulundu. Bir Ziraat Yüksek Mühendisi ve 2 fen memurundan meydana gelen bir teknik kurul kuruldu. Bu kurul, yol güzergahını en uygun bir biçimde saptamaktan sorumlu olacaktı. Yukarıda belirtildiği gibi, büyük bir heyecanla çalışmalara girişildi. Halk hedefimiz, «Akdeniz», parolamız, «Kazma, Kürek» diyordu. Her Hadımlı bir ferhat olmuştu. 8 yaşındaki çocuklardan 80 yaşındaki ihtiyarlara kadar yolda çalıştılar. Kasabanın aşığı, şiirleriyle çalışanları coşturuyordu. Aşık sanatını, Hadım'ın emrine vermişti. İlk aşamada 3,5 metre genişliğinde, 32 km. yol yapıldı. Çalışmalar ilerledikçe, yol boyundaki ve çevre köyler yardıma koştular. Para, kilim, keçi verdiler. Yolda çalıştılar. Bir yandan da Alanyalıların kendi yönlerinden çalışmalara katılmaları gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek için Hadım Belediye Başkanı Alanya'ya giderek gerekli ilişkileri kurdu. Alanya'da da bir yol yaptırma derneği kuruldu. Çalışma var gücüyle sürdü. Hadım-Alanya yolu üzerinde rastlanan dövizler ilçe, halkının iradesini gözler önüne koymaktadır. Fakat.. yolun bitmesi için daha 35 km. kalmıştı. Üstelik bu kesim sarp kayalarla, doğal engellerle dolu idi. Burada, işe devletin eli karışmalıydı. Halkın harekete geçişi karşısında orman başmüdürlüğü, orman ürünlerinin değerlendirilmesi için gerekli gördüğü bu yolu çalışma programına aldı. Böylece, halkın istek ve çabasına devletin de gücü katılacaktı.

*F. İller Bankası Köy Kalkınma Payının Kullanılması*¹⁶

İller Bankası kârından belli bir yüzdesi her yıl, bankanın ortak idarelerinden köylere kalkınma payı olarak ayrılmaktadır. Bu amaçla ayrılan para, her ile eşit olarak dağıtılmaktadır. Genellikle, her ilden iki köyde değirmen, turistik tesis, dükkân v.b. projeler için harcanan bu paraların kullanılması belli ölçü ve ilkelere bağlanmış değildir. Paranın amaca uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı gereği gibi izlenememekte, yapılan işler ve bunların köy yaşantısına etkisi değerlendirilmemektedir. Bazı gözlemler, bu paranın kira getiren işlere yatırıldığı, böylece köylünün salma yükünü azaltan ya da ortadan kaldıran bir etken olmaktan ileri gidemediği yolundadır. Üstelik, bu kaynaktan yardım gören köyün, tesisin yapılmasına hiçbir katkısı ön koşulmadığından toplum kalkınması için önemli olan halk katılışlarının sağlanması yoluna gidilmemektedir. Oysa ki aynı tutardaki ödenekle, halkın da katkısını sağlayarak, çok sayıda köyde halkın giriştiği projeleri desteklemek olanağı yaratılabilirdi. Öte yandan, toplum kalkınması deneme çalışmaları, halkın giriştiği, kendi kaynaklarıyla bitiremeyeceği çeşitli işlerin tamamlanması için ilçede bir fon bulundurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Halk girişkenliğini destekleme ve özendirme amacıyla, bazı il özel idareleri bütçelerine konan, «toplum kalkınması teşvik fonları» bu konuda olumlu sonuçlar vermiştir.

İlçe düzeyinde, toplum kalkınması projelerinin desteklenmesi için bulunduruacak fona kaynak ararken, çeşitli bakanlıklar bütçelerinde yer alan fonlardan yararlanılması, bunların birleştirilerek nüfusuna göre ilçelere dağıtılması, bu arada İller Bankası kârından ayrılan payın da bu amaçlara yöneltilmesi yolunda öneriler vardır.

Yazımızın bu kesiminde, söz konusu kalkınma payının kullanılmasına ilişkin iki örnekolay yer almaktadır. Bunlardan birincisi, bir köyün gücünü aşacak kadar geniş tutulan bir projenin düşündürücü sonucu açıklanmaktadır. İkincisinde, köylerin duyulan ihtiyacına dayanan ve ürünleri değerlendirici bir tesisin kurulmasında söz konusu fondan nasıl yararlandığını, bunun köylü ve çevre üzerindeki etkileri açıklanmaktadır.

(16) C. GERAY, «Toplum Kalkınması Planlama ve Uygulama Birimi Olarak İlçe», 8. İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları, İskân ve Şehircilik Derneği Yayını, Ankara, 1966, s. 167-217.

SORTOP, N.,

YALÇINDAĞ, N. S.

ÖRNEKOLAY No. 26

Köylünün Gücünü Aşan Bir Proje : Kiremit Fabrikası *

İğdir köyü Denizli ilinin Çivril ilçesindedir. Nüfusu bin olan bu köyde halkın başlıca geçim kaynağı tarımdır. Buna ek olarak ilkel yollarla testi, bardak, kiremit ve tuğla da yapılmaktadır. 1964 Mayısından bu yana köyde bir kiremit fabrikası kurulması girişimine geçilmiştir. Çivril Kaymakamı Denizli Valisine, bu köyde bir kiremit fabrikası kurulması yolunda bir öneride bulundu. Kaymakam, köyde zaten kiremit yapılmakta olduğunu, köylerin bu işte-kigirişkenliklerinden, tecrübelerinden ve yakındaki kömür madeninden de yararlanılabileceğini bildirdi.

İki ay sonra Vali, İmar ve İskan Bakanlığına gönderdiği bir yazıda İller Bankası kârından Denizli ilinin iki köyüne verilmek üzere ayrılan paranın yarısının İğdir köyüne verilmesine karar verildiğini, keşif sonuçlarıyla planların daha sonra gönderileceğini bildirdi. Vali daha sonra Bayındırlık Bakanlığı tarafından hazırlanan yapı planlarını ve keşif sonuçlarını İmar ve İskan Bakanlığına gönderdi.

Keşif sonucu, proje bedelinin 60,000 TL. olacağını gösterdi. Bu, fabrika yapısının maliyeti ile birlikte kiremit yapımı için gerekli pres makinasının fiyatını da kapsamaktaydı. İmar ve İskân Bakanlığı, projenin kabul edilebilmesi için proje maliyeti olarak tahmin edilen 60.000 (TL) ile paydan köye düşen 50.749 (TL) lık ödenek arasındaki farkın köylüler tarafından kapatılması gerektiğini bildirdi. Köylüler noterlikte hazırlanan bir taahhüt senedi ile farkı ödemeyi kabul ettiler. Proje onaylandı. Köylüler projeye nakten değil, karşılığında işgücü ve malzeme sağlayarak katıldılar.

Fabrika yapısı tamamlandı. Ancak keşif tahminlerinin yanlış olduğu ortaya çıkmıştı. Yalnız fabrika inşaatına 60.000 (TL) sı harcanmıştı. Makina satın alınmasına para kalmamıştı. Köylüler İller Bankası ve diğer bazı kaynaklardan ek kredi almaya çalıştılar. Ancak başaramadılar. İller Bankası, sonraki yıllarda aynı köye kredi veremeyeceğini, zira Türkiye'de yardım bekleyen pek çok köy olduğunu belirtti.

Bunun üzerine çeşitli kaynaklara başvurup sonuç alamıyan köylüler, projelerinin gerçekleştirilmesinden ümitlerini kestiler.

(*) Kakynak : S.B.F. Doktora Öğrencisi Friedmann'ın Toplum Kalkınması Seminer Ödevi, (1967-8 Öğretim Yılı).

Sonunda bu ümitsizlik içinde fabrikalarını tanıdıkları bir iş adamına devretmeye karar verdiler. İş adamı ile İğdir'de kiremit sanayiini geliştirme konusunda anlaşmaya varıldı. Aşağıdaki şartlarla kira sözleşmesi imzalandı: 1) onüç yıl olan sözleşme süresince hiç bir nakdi kira bedeli ödenmiyecek, 2) 60.000 (TL) ya mal olan binalar ile bugünkü kaymakam tarafından 25.000 - 30.000 (TL) olarak değer biçilen arazinin kirası olarak köylülere 13 yıllık süre sonunda makineler bırakılacaktır.

Köylüler zorunluk içerisinde yaptıkları sözleşmeden memnun görünmüyorlar. İş adamı tarafından sipariş edilen modern makinelerin 150.000 - 200.000 (TL) arasında olduğunu tahmin ediliyor. Ancak sözleşmeye uymaktan başka çözüm yolu bulamamışlardır. Fakat köylüler, aşağı yukarı 90.000 (TL) olan sermayelerinden dolayı kârdan pay almaları gerektiğine inanıyorlar. Ancak bu hususta ısrar etmekten çekiniyorlar, çünkü iş adamı işi bırakırsa boş binalar tekrar köylülere kalacak.

İş adamı fabrikaya bir elektrik jenatörü getirmiştir. Eldeki anlaşma çerçevesinde kiremit yapımına bu yaz başlanması bekleniyor. Yöneticiler, köy halkının çıkarlarını korumak, için eldeki sözleşmenin değiştirilip geliştirilmesi yollarını aramaktadırlar.

ÖRENKOLAY No. 27

İller Bankası Köy Kalkınma Payının Ekonomik Gelişmede Kullanılması *

Altıkesek Köyü, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı küçük bir köydür. İlçeye 13 kilometre uzaklıkta bulunan Altıkesek köyü halkı da, çevre köyler halkı gibi geçimini hayvancılıktan sağlamaktadır. Nüfusu 350'yi aşmayan köyün halkı, ortalama olarak günde 1000 litre süt elde etmektedir. Fakat yakın yıllara kadar köy halkı elde ettiği sütü istenildiği gibi değerlendiremiyordu. Sütün kilosu en çok 90 kuruştan güçlkle satılabiliyordu. Süt mevsimi gelip mandra kuracak olan mandracılara avans karşılığında yok pahasına satıyorlardı. 1964 sonunda Altıkesek halkının yaşantısında büyük bir değişme oldu. Artık mandracı ve benzeri araçlar aradan çıkarılmışlardı. Sütleri değer pahasına gitmeğe başlamıştı. Bunun nedeni vardı. Bundan böyle köylerinde kendilerine ait bir mandra kurulmuştu. Şimdi bunun öyküsünü kısaca özetliyelim.

(*) Kaynak : Dursun TOPRAK, Pınarbaşı eski kaymakamı.

Pınarbaşı ilçesine bağlı köylerde mandra mevsimi 25 Mayıs ile 10 Temmuz günleri arasında 45 gün sürmektedir. Bu süre içinde 20 kadar mandracı günde ortalama 60-70 ton sütü işlemektedir. Mandracılar çoğu kez avans olarak 90 kuruşa satın aldıkları süttten çok ilkel bir biçimde yaptıkları peynirden büyük gelirler sağlamaktadırlar. Böylece sütün kaymağı, hayvanı büyüten, besleyen her türlü güçlüğü çeken köylüye değil mandracıya gitmektedir. Kısacası köylü bütün bir yıl mandracıya çalışmış olmaktadır.

Altıkese köyü halkı aralarında birleştiler. Kaymakam ve öteki ilgililere başvurdular. Köylüler, bu durumdan kurtulmak için her türlü fedakârlığı göze alıyorlardı. Hemen aralarında para topladılar. Kaymakam, Türkiye Süt Endüstrisi kurumuna köye fenni bir peynir yapımevi kurulması için proje hazırlattı. Günde 3-4 ton sütü işleyebilecek güçteki bir peynir yapımevinin kurulması için 100 bin liraya yakın para gerekiyordu. Altıkese köyü halkı bunun yarısını sağlamaya söz veriyordu. Bunun üzerine, İller Bankası kârından Köy Kalkınma payı olarak ayrılan paradan bu projeye yardım yapılmasını Kayseri Valiliği sözügeçen bankaya önerdi. Süt alımı bakımından merkezi bir yerde bulunan Altıkese, çevre köylerin kolayca erişebilecekleri bir köy olduğundan, İller Bankasınca programa alındı.

1964 Sonbaharında hemen peynir yapımevinin yapılmasına başlandı. 1963 mandra mevsiminde işletmeye açılması için yapı emanet yoluyla yaptırıldı. 88 bin tl. keşif bedelli yapı Haziran 1965 te bitirilmişti. Peynir yapımı geçici bir yapıda başlatılmıştı. Bu mevsimlik orada çalışıldı. Kırklarelinin Vize ilçesinden sağlanan birinci sınıf peynir ustası eliyle pastörize-tam yağlı peynir yapıldı ve 18 kiloluk tenekelere dolduruldu. 1100 teneke standart peynir yapılmıştı. İlk yıl, soğukhava deposu tamamlanmamış olduğu için Kayseri Et Balık Kurumu Soğuk Hava depolarından yararlandı. Ertesi yıl, köyün soğukhava deposu tamamlandığından peynirleri orada saklamağa başladılar.

1966'dan bu yana, her yıl Altıkese köyündeki fenni mandrada 2000 teneke peynir yapılmaktadır. Bu fenni peynir yapımevinin sağladığı yararları şöyle sıralamak mümkündür;

1 — Peynir satışından köy bütçesine her yıl 30.000 liradan çok bir para gelir olarak kalmaktadır. Köy bütçesine gelir kaydedildiğinden köyün ihtiyaçları bu paradan karşılanmaktadır.

2 — Köylü, sütünü mandracıya sattığından en az % 15 daha yüksek fiyatla köy tüzel kişiliğine ait mandraya satmaktadır. Böy-

lece köylüye, yılda toplam olarak en az 100,000 lira fazla gelir sağlamaktadır.

3 — Standart ve üstün kaliteli peynir yapımı konusunda Altıkesek köyü mandrası çevreye örneklik etmiştir. Çevre köyler halkı da hayvancılığı geliştirmek için harekete geçmişlerdir. Sonunda, ilçedeki köylerin katılmasıyla, «Pınarbaşı Süt-yapağı ve mamulleri Üretim ve Satış Kooperatifi» kurulmuştur.

IV. TOPLUM KALKINMASI ALANINDA ÖRNEKOLAY ARAŞTIRMALARINA DUYULAN İHTİYAÇ VE YÖNTEMLE İLGİLİ BAZI ÖNERİLER

Bundan önceki kesimlerde yer alan örnekolayların toplum kalkınmasına ilişkin konuların açığa kavuşturulması amacına ne ölçüde yarayacağı konusunda okuyucularımızın, ilgili öğretici, araştırmacı ve uygulayıcıların görüşlerini almak istiyoruz. Aslında bu yazı, toplum kalkınmasında örnekolay yönetiminden ne ölçüde yararlanabileceğini tartışmak için bir ortam hazırlamak amacını gütmektedir. Örnekolaylardan toplum kalkınması öğretimi ve uygulaması açısından yararlanılabilecekse, yukarıda verilen örnekolay metinleri bu amaca ne ölçüde hizmet edebilir? Bu sorunun cevaplandırılması da eldeki yazının amaçları arasındadır.

Bu yazıda yer alan örnekolayların incelenmesinde, değişik zamanlarda, değişik kişilerin, değişik yollardan sağladığı bilgilere, ve yazarın kişisel inceleme ve gözlemlerine dayanılmıştır. Okuyucuların da gözünden kaçmayacağı üzere, örnekolaylardan çoğunda belli başlı ortak eksiklikler göze çarpmaktadır. Bunları şöylece sıralayabiliriz :

1. Yazıda yer alan örnekolaylar, olayın geçtiği köyün özelliklerini tam olarak yansıtmamaktadır. Olayın olduğu çevrenin ve üzerinde yaşayan nüfusun özellikleri, olayın altında yatan koşulları kavramada yardımcı olabilir.

2. Söz konusu örnekolaylarda, olaya karışan kişilerin, grupların nitelikleri bazan tam olarak aydınlanmamaktadır. Olayları yaratan, olayları olumlu olumsuz yönlerde etkileyen kişi ve grupların nitelikleri, düşünce, duygu, görüş ve davranışları, değer yargıları olayın kavranmasında önemli rol oynayabilirler.

Okuyucu, bizim iki noktada kümелendirdiğimiz bu eksikliklere başkalarını da ekleyebilir. Böylesine eleştiriler, örnekolay yön-

teminin toplum kalkınması amaçları için kullanılması konusunda aydınlatıcı olacaktır.

İlgililerle yaptığımız görüşmeler, öğretim ve araştırma alanındaki çabalarımız, bize örnekolay araştırmasının toplum kalkınması amaçları için kullanılması konusunda yararlanılacak bir «Toplum Kalkınması Örnekolay Araştırma Anahtarı» taslağını hazırlamağa yöneltmiştir. Bu taslağı denemek ve sınamak aşamasında olduğumuz için henüz geçerliği üzerinde tam bir kanıya varmış değiliz. Tartışmayı kolaylaştırır düşüncesiyle böyle bir taslağın ana hatlarını, yazımızda yer verilen örnekolayların ışığında buraya almakta yarar gördük.

Söz konusu örnekolay araştırması anahtarı taslağı başlıca iki bölümü kapsamaktadır. Bunlardan birincisi, olayın geçtiği köyle ilgili genel bilgilere ayrılmıştır. İkinci bölüm de, örnekolayın gelişmesiyle, sonuçlarıyla ilgili sorulara ayrılmıştır. Şimdi bu bölümleri kısaca gözden geçirelim.

Örnekolayın geçtiği yerle ilgili genel bilgiler arasında aşağıdaki noktalar yer almaktadır :

1. Köyün adı, bağlı olduğu yönetsel merkezler.
2. Köydeki nüfus, hane sayısı.
3. Köyün Ormanla olan ilişkisi, konumu, yerleşme tipi, kaç mahalleden kurulduğu,
4. Köydeki ailelerin geçimini sağladıkları işgüç biçimleri.
5. Köyün toprak varlığı, toprakların işletmelere dağılışı, mülkiyet durumu.
6. Köyden dışarıya sürekli, süreksiz göçler.
7. Köyde dirlik düzenlik, anlaşmazlıklar, geçimsizlikler.
8. Köyde topluca başarılmış işler, buna önderlik edenler.
9. Halkın imece ve yardımlaşma gelenekleri.
10. Köyün eğitsel durumu. Okul olup olmadığı. Okula devam durumu. Kız çocukların okula gönderilmesi. Okuryazarlık derecesi.
11. Köydeki, sosyal, siyasal, etnik gruplaşmalar, önderleri. Bunlar arasındaki ilişkiler.
12. Köyde ençok sözü geçen kişiler. Sözlerinin geçmesinin nedenleri, nitelikleri.

13. Köyde yenilikleri benimseyen, uygulayan, yayan kişiler varsa, getirdikleri yenilikler, çevreye etkileri, nitelikleri.

14. Köy dışına satılan ürünler varsa, pazarlanma yolları. Ürünlerin tefeciye, tüccara, aracıya, eşrafa toptan peşin fiyatla satılıp satılmadığı.

15. İhtiyaç duyulan kredi, nereden, nasıl, ne kadar vade ile yüzde kaç faizle sağlanır ?

16. Köyde kooperatif varsa, üye sayısı, başardığı başaramadığı işler, önderleri.

17. Köyde varsa dernekler, üye sayıları, çalışmaları, önderleri.

18. Köyün bağlı olduğu yönetsel merkeze uzaklığı, ilişkileri.

19. Yönetsel merkezlerle ulaşım durumu. Yol varsa hangi mevsimlerde geçide elverişlidir. Telefon bağlantısı olup olmadığı.

20. Köydeki radyo sayısı ,ençok hangi istasyonların ve programların severek dinlendiği.

Söz konusu anahtar taslağının örnekolayın gelişimine ve sonuçlarına ayrılan ikinci bölümünde şu noktaların araştırılması öngörülmektedir :

1. Örnekolayın konusu, kapsamı, içerdiği projeler, bunların ele alınması sırası, kendine yardım ya da destekli imece projesi mi olduğu, köyün tümünü, bir kesimini ya da bir aileyi mi kapsadığı, bir çalışma mevsiminde tamamlanıp tamamlanmayacağı.

2. Projeye başlama tarihi

3. Proje planlanmadan, köylünün karşı karşıya bulunduğu sorunlar.

4. Projeye niçin öncelik tanındığı.

5. Projeyi ele alma fikrinin kim tarafından, nerede, ne zaman, nasıl ortaya atıldığı.

6. Projenin ele alınmasında, köylünün, önderlerin, Kamu personelinin ve gönüllü kuruluşların hangisinin daha etkili olduğu.

7. Sorunun çözümü için ne gibi çözüm yollarının dikkate alındığı, hangi çözüm yolunun niçin seçildiği.

8. Sorunun ele alınmasına ve çözüm yolunun seçilmesine kimin karar verdiği.

9. Projenin toplam maliyeti, bunda halkın ve devletin katkısının tutarı, biçimi.

10. Proje ele alınmadan önce herhangi bir araştırma yapılmış olup olmadığı. Yapılmışsa, araştırma sonuçlarından hangi ölçüde ve hangi konuda yararlanıldığı.

11. Proje planlamasının halk tarafından mı, kamu personeli tarafından mı, yersel önderlerce mi yoksa bunların hepsi tarafından mı yapıldığı.

12. Projenin planlanmasında ve uygulanmasında ne gibi yersel örgütlerden (muhtarlık, ihtiyar kurulu, toplum kalkınması kurulu, dernek, kooperatif) yararlanıldığı.

13. Çalışmalarda hangi önderlerden yararlanıldığı. Bu önderlerin kişilikleri, nitelikleri.

14. Uygulamada karşılaşılan güçlüklerin neler olduğu.

Bunların hangilerinin halktan hangilerinin önderlerden, hangilerinin devletten ya da personelinden ileri geldiği.

15. Karşılaşılan güçlükleri yenmek için ne gibi tedbirler alındığı.

16. Proje sonuçlandı ise hangi tarihte, planlanan sürede mi tamamlandığı. Tamamlanmadıysa şimdi hangi aşamada olduğu. Vazgeçildiyse nedenleri.

17. Proje gerçekleştirildiyse sağladığı yararların neler olduğu.

18. Projenin çevrede yarattığı olumlu, olumsuz etkiler.

19. Projeyi destekleyen, engelleyen kişiler, gruplar.

20. Köyde geri planda duran fakat önderlik yeteneği olan doğal önderler ortaya çıkmışsa ne gibi roller yüklendikleri.

21. Planlama ve uygulamada, halkın katılmasını sağlamak üzere yararlanılan yöntemler.

22. Yeni fikirlerin benimsetilmesinde, toplu çalışmaya yöneltilmesinde hangi araçlardan, tekniklerden yararlanıldığı.

23. Yersel önderlerin toplum kalkınması eğitiminden geçirilip geçirilmediği. Geçirilmişse böyle bir eğitimin etkisi.

24. Çalışmaların kendini besleyen bir süreç niteliğini kazanıp kazanmadığı. Başka projelerin ele alınıp alınmadığı.

V. SONUÇ

Örnekolay araştırmalarından toplum kalkınması alanında hem bir eğitim yöntemi, hem de bir araştırma yöntemi olarak yararlanılması vardır. Bugüne dek topladığımız bazı örnekolaylardan bu yazıda bir demet sunarak ilgili uzmanların, öğretili ve araştırmacıların incelemesine sunmuş bulunuyoruz. Eldeki örnekolaylar, amaca elverişli nitelikte bulunmayabilir. Bunların geliştirilmesi, toplum kalkınması için örnekolay araştırması yönteminin amaca yöneltilmesine bağlıdır. Bu amaçla hazırlanan «toplum kalkınması örnekolay araştırması anahtarı tasladığı»nın anahtarı bu alandaki çalışmalara bir yön verme önerisi olarak ilgililerin eleştirilmesine sunulmuştur.

Böylece, toplum kalkınması öğretiminde yabancı ülkeler yerine ülkemizden örnekler vererek daha gerçekçi bir yaklaşımın geliştirilmesi sağlanmış olacaktır.¹⁷

(17) Toplum kalkınması ve toplumsal değişme konusunda öteki ülkelere örnekolaylar için bkz. :

T. R. BATTEN, **The Human Factor in Community Work**, Londra, 1965.

S. T. BRUYN, **Communities in Action**, New Haven, 1963.

M. B. CLINARD, **Slums and Community Development**, New York, 1966.

A. H. NIEHOFF, (Editör) **A Casebook of Social Change**, Chicago, 1966.

M. G. ROSS, **Case Histories in Community Organization**, New York, 1958.

E. H. SPICER, (Editör), **Human Problems in Technological Change**, New York, 1952.